

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS
FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU PATRIOTISKĀ
AUDZINĀŠANA VĒSTURISKAJĀ
PIEREDZĒ UN MŪSDIENĀS**

KVALIFIKĀCIJAS DARBS

Autors: Anita Kalnmaile

Stud.apl. 13166

Darba vadītājs:

Dr.paed., LU profesore **Aīda Krūze**

Rīga

2015

Anotācija

Darba tēma. Pirmsskolas vecuma bērnu patriotiskā audzināšana vēsturiskajā pieredze un mūsdienās

Darba autore: Anita Kalnmaile

Darba zinātniskā vadītāja: Dr.paed., LU profesore Aīda Krūze

Darba apjoms: 57 lpp, 9 attēli, 5 pielikumi, 44 literatūras avoti

Pētījuma mērķis: izpētīt teorijā un praksē pirmsskolas vecuma bērnu patriotisko audzināšanu vēsturiskajā pieredzē un mūsdienās.

Pētījuma jautājums: kāda ir patriotiskās audzināšanas vēsturiskā pieredze un iespējas mūsdienās?

Pētījuma uzdevumi.

1. Teorētiski analizēt pirmsskolas vecumposma bērnu pedagoģiski psiholoģisko attīstību.
2. Analizēt literatūru par patriotiskās audzināšanas būtību un to veicinošiem faktoriem.
3. Raksturot patriotiskās audzināšanas vēsturisko pieredzi un mūsdienu praksi.
4. Atklāt PII darba saturu patriotiskajā audzināšanā.
5. Izanalizēt vecāku uzskatus par pētāmo problēmu.

Atslēgvārdi: patriotiskā, pilsoniskā audzināšana, nacionālā pašapziņa, tautas kultūras mantojums, gadskārtu svētki, piederības izjūta.

Teorētiskajā daļā analizēta patriotiskās audzināšanas būtība, to veicinošie faktori. Atklāta patriotiskās audzināšanas vēsturiskā pieredze jaunlatviešu darbībā, Latvijas brīvvalsts laikā un mūsdienās. Analizētas pirmsskolas vecuma bērnu attīstības likumsakarības. Praktiskajā pētījumā veikta PII darba satura analīze patriotiskajā audzināšanā. Veikta vecāku anketēšana un viņu viedokļa analīze. Izveidots scenārijs Latvijas Republikas proklamēšanas dienas atzīmēšanai pirmsskolas iestādē 18.novembrī..

Pētījuma bāze. Rīgas X pirmsskolas izglītības iestāde

Annotation

The theme of the work: The patriotic education of preschool children in history and nowadays.

The author of the work: Anita Kalnmaile

The research manager of the work: Dr.paed., LU professor Aīda Krūze

The amount of the work: 57 pages, 9 pictures, 5 attachments, 44 resources of literature

The aim of the work: To research the patriotic education of preschool children in history and nowadays in theory and practice.

The question of the research work: What is the historical experience of patriotic education and its possibilities nowadays?

The tasks of the work:

1. The theoretical analyze of pedagogical and psychological development of preschool children.
2. The analyze of the literature about the content of the patriotic education and the contributing factors.
3. Characterize the historical experience of patriotic education and praxes nowadays.
4. Show the content of the work of preschool educational institution in patriotic education.
5. Analyze the point of view of parents about the research work problem.

Keywords: patriotic, civic education, national identity, self- confidence, the cultural heritage, seasonal festivities.

The theoretical part consists of analyze of the substance of the patriotic education, the contributing factors. The historical experience of the patriotic education in the [Neo-Latvians](#) (persons belonging to a social movement in Latvia in the 1860s - 1880 s) activities, at the beginning of the 20th century and nowadays was researched. The regularities of the development of the preschool children were analyzed. The work of preschool educational institution in patriotic education was analyzed in the practical research. Made the surveys and analyzed the point of view of parents. Made the scenario for the anniversary of the proclamation of the Republic of Latvia in preschool education institution in November 18th.

The base for the research: The preschool educational institution Nr. X.

SATURS

Anotācija latviešu valodā.....	2
Anotācija angļu valodā.....	3
Ievads.....	5
1. Pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojums.....	8
2. Patriotiskās audzināšanas būtība un to veicinošie faktori.....	17
3. Patriotiskās audzināšanas vēsturiskā pieredze.....	22
3.1. Jaunlatviešu uzskati par tēvzemes mīlestības jūtu zināšanu.....	22
3.2. Patriotiskā audzināšana Latvijā (1918- 1940).....	23
3.3. Patriotiskā audzināšana pēc neatkarības atgūšanas.....	25
4. Patriotiskās audzināšanas izpēte PII un ģimenē.....	35
4.1. Pasākumi PII kā patriotiskās audzināšanas līdzeklis.....	35
4.2. Vecāku domas par bērnu patriotisko audzināšanu.....	48
Nobeigums.....	54
Izmantotie avoti un literatūra.....	55
Pielikumi.....	58
1.pielikums Miķeļdienas eksponāti.....	59
2.pielikums. Bērnu darbi un dekori Ziemassvētkiem.....	60
3.pielikums Bērnu darbi un dekori Lieldienām.....	62
4.pielikums. Latvija bērnu darbos.....	64
5.pielikums. Anketa vecākiem.....	68

IEVADS

„Pasakiet cilvēkiem, ka karš ir muļķīgs, viņi pasmiesies – jo kurš gan to nezina? Pasakiet viņiem, ka patriotisms ir muļķīgs, un arī tam lielākā daļa piekritīs, tomēr ar nelielu atrunu. – Jā, patriotisms ir muļķīgs, tomēr ir arī cits patriotisms, tas, kuru piekopjam mēs.” (Levs Tolstojs)

Patriotisms jeb tēvzemes mīlestība virspusējā skatījumā liekas tik acīmredzams un pašsaprotams tradīciju sargāts jēdziens, ka tā teorētiskai izpētei it kā ir maz praktiskas jēgas. Patriotisms ir bijis un paliek viena no svarīgākajām sabiedrības vērtībām, tikai daudzas vērtības gadsimtos ir mainījušās un mainīsies arī turpmāk, lai to izmantotu jaunu paaudžu garīgajā audzināšanā.

Senie latvieši par augstāko godu uzskatīja dzīvības atdošanu tēvzemes labā. To R.Blaumanis lieliski ir pateicis pazīstamajos Tālavas taurētāja vārdos:

„Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods”.

Izvēlētās tēmas aktualitāti raksturo apstākļi, ka 20. gs. beigās, salīdzinot ar gadsimta vidu, principā ir izmainījusies starptautiskā situācija, valsts iekšējā un ārpolitika Latvijā, Eiropā un pasaulē, nodrošinot starptautisko sadarbību demokrātijas, cilvēktiesību un miera labā. Šīs iniciatīvas ir mainījušas arī vienu otru patriotisma politisko prasību. Izmaiņas sabiedrības apziņā šajā jautājumā notiek ļoti lēni.

Mūsdienu globalizācijas laikmetā bieži sekundārā lomā paliek cilvēka piederības izjūtas un identitātes vērtības. Cilvēks ir sociāla būtne, un viņam ir nepieciešams izjust to, ka viņš pieder noteiktai sabiedrības daļai, ka viņam ir sava vieta noteiktās sociālās grupās, kurām viņa dzīvē ir liela nozīme un kurās viņš cenšas iekļauties (Maļicka, 23).

Patriotu tikumiskā audzināšana nebūt nav vienkāršs, lineārs process. Personību veido vide, darbība, audzināšana un sociālā kontrole. Visu cilvēces vēsturi ilgst strīds, kurš no nosauktajiem faktoriem ietekmē visvairāk. Audzināšana tās visprecīzākajā nozīmē tiek veikta ar mērķtiecīgiem pedagoģiskiem līdzekļiem, kuriem visā šajā nepārtrauktajā audzināšanas procesā ir vislielākā ietekme. Šādā nozīmē audzināšana ir plānota, normatīvi orientēta rīcība, kurai vajadzīgi kompetenti: skolotāji un īpašas institūcijas. Tas nozīmē, ka mērķtiecīga audzināšana iespējama tikai ģimenē vai skolā. Jebkurā sociālajā sfērā var atrast mērķtiecīgas un sistemātiskas audzināšanas kompleksus: mākslā, reliģijā, masu saziņas līdzekļos, tāpat arī tradīcijās, rituālos,

svētkos, kas rada pozitīvu attieksmi, mijiedarbojoties ar cilvēka paša pārliecību. Tikumiskā apziņa nosaka darbības veidus un motīvus. Patriotiskās audzināšanas mērķis ir sniegt motīvus „kāpēc?”, „kā labāk?”, bet tālāk šos motīvu ietekmē veidot citas īpašības, kuras nodrošina spēju veikt patriotiskas darbības. Patriotiska darbība ir jebkurš darbības veids, kuru nosaka pozitīvi tikumiskie motīvi, lai sasniegtu savas nācijas, valsts un dzimtenes brīvību, uzplaukumu un, ja vajadzīgs, lai to aizstāvēt (Pavlovs, 2005, 47).

Būtiska loma patriotisma un piederības izjūtas veicināšanai ir ne tikai pedagoģiskajam procesam izglītības iestādē, bet arī ģimenei un audzināšanai tajā. Svarīgi, kādas vērtības bērnam tiek ieaudzinātas un kā tiek veidota apziņa par piederību dzimtajai vietai. Vēlāk, bērnam nonākot skolas vidē, šo jomu pārņem un turpina skola un skolotājs.

Audzināšana ir kultūras balsts. Kultūra ir skaistā, daiļā, labā, cilvēcīgā kopšana un sakārtošana caur audzināšanu. Kultūras vērtības spēj izkopt, sakārtot un radīt tikai progresīvi audzināts brīvs cilvēks. Audzināšanas viena no galvenajām funkcijām – ievirzīt cilvēku kultūras vērtībās (Špona, 2003, 5)

Pedagogam, kā arī izglītības iestādei kopumā ir īpaša vieta bērna personības veidošanā. Skolotājam viens no galvenajiem uzdevumiem ir veicināt skolēna izaugsmi, apzinoties piederības izjūtu konkrētai vietai – novadam, sekmēt interesi par apkārt notiekošo, palīdzēt attīstīties kā intelektuālam indivīdam. Skolotājam jāspēj atrast savā pedagoģiskajā darbībā veidus kā bērnam veicināt patriotisma jūtas un piederības izjūtu savai dzimtajai vietai, uzsvērt nepieciešamību zināt un lepoties ar sava novada, pilsētas vēsturi un attīstīt patriotisma jūtas. Būtiski bērna personības pilnveidošanā IR pievērst uzmanību pilsonisko un patriotisko vērtību izkopšanai, atbildībai par savu rīcību, pozitīva adekvāta paštēla un pašnovērtējuma veidošanai.

Šajā teorētiskajā pētījumā autore sniegs ieskatu patriotisma vēsturiskajā saturā un mūsdienu interpretācijā, raksturos patriotisma apziņas veidošanu, kas neatkārtotu novecojušās un neefektīvās audzināšanas metodes.

Pētījuma objekts: PII pedagoģiskais process

Pētījuma priekšmets: pirmsskolas vecuma bērnu patriotiskā audzināšana

Pētījuma jautājums: kāda ir patriotiskās audzināšanas vēsturiskā pieredze un iespējas mūsdienās?

Kvalifikācijas darba mērķis: izpētīt teorijā un praksē pirmsskolas vecuma bērnu patriotisko audzināšanu vēsturiskajā pieredzē un mūsdienās.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt pirmsskolas vecumposma bērnu pedagoģiski psiholoģisko attīstību.
2. Analizēt literatūru par patriotiskās audzināšanas būtību un to veicinošiem faktoriem.
3. Raksturot patriotiskās audzināšanas vēsturisko pieredzi un mūsdienu praksi.
4. Atklāt PII darba saturu patriotiskajā audzināšanā.
5. Izanalizēt vecāku uzskatus par pētāmo problēmu.

Pētījuma metodes:

- teorētiskās: pedagoģiski psiholoģiskās literatūras analīze;
- empīriskās: PII darba satura analīze, vecāku anketēšana;
- iegūto datu analīze.

Pētījuma bāze: Rīgas X pirmsskolas izglītības iestāde.

1. PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

Lai veiksmīgi varētu realizēt bērnu patriotisko audzināšanu, skolotājiem labi jāpārzina bērnu vecumposma attīstības likumsakarības.

Bērniem apgūstamas dzīves vērtības, kuras raksturo J.Students: „Vērtības ir ideāls mērķis, pēc kā cenšamies, un reizē norma, ar kā palīdzību regulējam savu garīgo darbību. Norma ir mēraukla, ar ko vērtēšanu izdarām, turklāt norma var būt kura katra vērtība. Piemēram, tikumība ir vērtība, pēc kā tiecamies, un reizē norma, ar ko vērtējam darbību un visu dzīvi. Tas pats sakāms par patiesību, patiesīgumu, skaistumu, taisnīgumu, svētumu. Vērtība vienmēr jāsaprot ideāla nozīmē. Tādēļ vērtība ir reizē arī uzdevums, kas jāpilda” (Students, 1998, 89).

Jau no dzimšanas bērna prāta, jūtu un gribas (es pats) attīstības līdzsvars ir dabisks. Ar nepareizu audzināšanas līdzekļu izvēli un lietošanu bieži šis līdzsvars tiek izjaukts. Vispirms vecāki, tad skolotāji pirmsskolā un skolotāji skolā ietekmē šī līdzsvara attīstību (Špona, 2006).

Psihologu, fiziologu, morfologu, ģenētiku un citu jomu zinātnieku pētījumi ir ļāvuši secināt: ja bērnam ir iespēja intensīvi attīstīties labvēlīgos dzīves apstākļos, iegūt dažādas praktiskas iemaņas un prasmes, attīstīt prāta spējas un mākslinieciskos dotumus, tad pirmsskolas vecums slēpj sevī milzīgas psihofizioloģiskās iespējas (Golubina, 2007, 162)..

Jēdzienam *attīstība* ir divējāda nozīme. Pirmkārt, tas ir kvalitatīvs process, kas saistīts ar organisma strukturālām pārmaiņām- ķermeņa šūnu diferencēšanos. Tā nobriest atsevišķi orgāni un orgānu sistēmas, arī smadzenes. Otrkārt, jēdziens *attīstība* tiek lietota arī plašākā nozīmē un ietver sevī neatgriezenisko pārmaiņu gan kvantitatīvo, gan kvalitatīvo aspektu. Organisma fiziskā attīstība sākas ar apaugļošanos un zigotas veidošanos un turpinās līdz fiziskam pilnbriedam, ko sasniedz jaunībā.

Psihiskā attīstība saistīta ar:

- galvas smadzeņu nobriešanu;
- izziņas jeb kognitīvo attīstību (sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa);
- emocionālo attīstību;
- personības psihisko īpašību izveidošanos- temperaments, spējas, raksturs utt.

- izmaiņām voluntārajā stāvoklī (griba);
- personības socializācija (Puškarevs, 2001, 12).

G.Svence skaidro, ka bērnībā nostabilizējas tādas personības kvalitātes kā ekstraversija un intraversija, trauksmainība un nemiers, uzticēšanās vai neuzticēšanās, emocionalitāte, sabiedriskums. Šīs kvalitātes nostiprinās daudzu faktoru - genotipa, vides, apziņas un zemapziņas, atdarināšanas un pašregulācijas ietekmē (Svence, 1999, 77).

Pašvērtējums un citu dotā vērtējuma izpratne sāk izpausties 3 līdz 4 gadu vecumā, kad attīstās spējas sevi salīdzināt ar citiem. Jauns pašvērtējuma līmenis sākas 7 gadu vecumā, tieši pirms skolas, kad pašvērtējums ir ciešā saistībā ar gribas attīstību, pašregulāciju un paškontroli. Tieši pirms skolas, 6-7 gadu vecumā bērnam ir izveidojusies t. s. iekšējā pozīcija — noturīga attieksmju sistēma pret sevi, pret citiem un pasauli kopumā. Šīs attieksmju sistēmas izveide kļūst par visa ontogēneses procesa lūzuma punktu un par turpmākās attīstības avotu, cilvēka patstāvības, mērķtiecības, neatlaidības un neatkarības izveides avotu, par dzīves stila (pēc A. Ādlera) bāzi.

A.Ādlers dzīves stila izveidošanos saista ar ideāltēla, superio-ritātes vai mazvērtības kompleksa izveidi bērnībā. Sakarā ar individuālo apersepciju (subjektīvas pieredzes rezultāta gūtie priekšstati) bērns (tālāk pusaudzis vai pieaugušais) dažādu lietu norises un cilvēkus vērtēs nevis adekvāti, bet pēc individuālā apersepcijas plāna.

Pirmsskolas vecumā turpina attīstīties arī bērna raksturs. Tā izveidi ietekmē gan iedzimtība, gan audzināšana, gan vide kopumā. Turpmākajai dzīvei noformējas (nenoformējas) nozīmīgas rakstura īpašības - iniciatīva, mērķtiecība, neatkarība, savaldība

u. c.

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana (bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot rotaļu noteikumus, seko tiem līdzī, tādējādi attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas). Šī perioda psihiskā attīstība ir pamatā pārējo attīstības periodu rezultātiem. Tātad bērna attīstība līdz 7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākais posms. Šo viedokli īpaši aizstāv individuālpsiholoģijas un psihoanalīzes skolas pārstāvji.

Kognitīvas attīstības raksturojums. Vispirms tas saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. Kognitīvā attīstība galvenokārt saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. Ž.Piažē kognitīvo attīstību saista ar intelektu, domāšanu, kas 4 – 7 gadu

vecumā norisinās kā pāreja no atdarināšanas un refleksijas uz loģisko spriestspēju (Piažē, 2002)

Ž.Piažē apraksta 4 kognitīvās attīstības stadija, bet pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvā attīstība atbilst 2..stadijai – pirmsoperāciju stadijai, kuras pamatpazīme ir simbolu izmantošana, tai skaitā vārdu kā simbolu apguve. Vispirms bērns simbolus apgūst atdarināšanas procesā, reproducē darbības, kuras iepazinis pagātnē, pieredzē, kā arī apgūst simbolus priekšmetu un lomu rotaļās (Piažē, 2002, 79)

A.Valtneris par kognitīvo attīstību izsaka atziņu, ka uztvere, uzmanība un atmiņa ne visai pakļaujas gribai. Uzmanības koncentrēšanas laiks 5-7 gadus veciem bērniem ir 15 sekundes. Autors norāda uz ļoti dzīvu iztēli, ar tieksmi fantazēt, tāpēc bērniem šajā vecumā ļoti patīk neparasti stāsti, piedzīvojumi, pasakas, patīk zīmēt dažādus fantastiskus dzīvniekus, tēlus, patīk stāstīt par izdomātiem notikumiem (Valtneris, 2001, 71). To ļoti svarīgi ņemt vērā, dodot bērniem dažādus uzdevumus, vajadzētu sākt ar grūtākiem, kamēr bērns spēj uztvert uzmanīgāk, mainīt darbības veidus, lai nenogurst, lai mainītos sarežģītākie ar vienkāršākajiem darbiem.

Uztvere. Šajā periodā turpina veidoties „iekšējās uztveres shēmas”, kad sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Bērni mācās veidot lietu kopsakarības -pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm. Jo vecāks bērns, jo labāk viņš spēj izdalīt uztveramā priekšmeta informatīvās pazīmes un abstrahēt tās no nebūtiskajām.

Redzes uztvere šajā periodā jāattīsta īpaši. Vispirms jāturpina pilnveidot krāsu uztveri. 4 gadu vecumā bērnam jāprot nosaukt pamatkrāsas, 5 gadu vecumā-jāatšķir vienas krāsas nianses (Svence, 1999, 82).

Vecākajā pirmsskolas vecumā uztvere attīstās kopā ar uzskatāmi tēlaino domāšanu un iztēli trīs pamatvirzienos:

- paplašinās un padziļinās bērnu priekšstati, kas ir orientēti uz vispārpieņemtiem sensoriem etaloniem;
- to izmantošanas metodes kļūst elastīgākas, tiešākas, mērķtiecīgākas;
- pasaules izpēte kļūst sistemātiskāka un mērķtiecīgāka, pārdomātāka (Lopatina, 2006, 8).

S.Gailuma skaidro, ka bērniem raksturīga brīvas darbības vērošana, izpētīšana un meklēšana. Runa spēlē lomu - jo bērns izrunā priekšmetu nosaukumus, to pielietojumu. Sāk saprast lietu sakarības. Tādējādi bērns redz un saprot reālās lietu attiecības. Ja, piemēram, pieaugušais izskaidro to, kas gleznā uzgleznots, tad bērns labāk uztver

redzēto. Uztver ilustrācijas, izmantojot uzskati un aprakstu. Pakāpeniski rodas laika uztvere, izpratne par pulksteni, par dienu, nedēļu. Orientējas nosaukumos un gūst izpratni par jēdzieniem laikā – ātri, ilgi (Gailuma, 2002, 85).

Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu. Bērniem šajā periodā ir izteiktāka pazīšana, nevis reproducēšana.

Jaunākajiem pirmsskolniekiem ir nejauša atmiņa. Viņi necenšas atcerēties. Viņiem atmiņā paliek nozīmīgas interesantas lietas. Labāk iegaumē dzejolišus ar ritmu, smieklīgām atskaņām. Iegaumē pasakas teikas, stāstus tad, kad pats iejūtas tēlos. Raksturīgi, ka atmiņa nav mehāniska. Vairāk atceras lietas, detaļas, kuras iesaistītas darbībā, nepieciešamas piemēram rotaļu noteikumos. Atmiņai ir nozīmīga vieta personības formēšanās procesā. Pirmās bērniņas atmiņas parasti saistās ar 3- 4 gadu vecumu. Bet šeit var būt izņēmumi (Karpova, 1980, 122). Pamazām mainās atmiņas noturīgums, notiek pakāpeniska pāreja uz tīšo atmiņu.

Sākumā bērni labāk iegaumē nevis saturu, bet ritmu, tāpēc var skandināt tekstus, neizprotot vārdu nozīmes. Iegaumēšanas metodika jābalsta uz rotaļu, spēles elementiem. Tā kā bērniem vēl nav izteikta tīšā iegaumēšana, viņi labāk iegaumēs to, kas saistīts ar emocijām, interesi. Tikai vēlākajā periodā, 6-7 gados notiek pāreja no netīšās iegaumēšanas uz tīšo, kad bērni spēj sev izvirzīt mērķi un ar gribasspēku piespiest sevi iegaumēt vai reproducēt, bet ne ilgstoši. Tīšās iegaumēšanas stratēģijas ir šādas:

- 1) atkārtošana,
- 2) asociāciju veidošana,
- 3) klasifikācija (grupē pēc noteiktām pazīmēm),
- 4) grupēšanas pazīmju meklēšana (pēc lieluma, pēc krāsām).

Protams, ka pirmsskolas vecuma bērni vēl nespēj izmantot visus minētos iegaumēšanas paņēmienus. Viņi izmanto galvenokārt atkārtošanu, spēj atrast līdzīgo un atšķirīgo.

Ja informāciju neatkārto, tā ir īslaicīgajā atmiņā ne ilgāk par 30 sekundēm, izņemot gadījumus, kad informācijas iegaumēšanas pamatā ir spēcīgs pārdzīvojums. Bērniem iesaka salīdzināt ar jau zināmo informāciju, veidot asociācijas un izmantot emocijas, mīmiku.

Pirmsskolas periodā bērniem notiek arī atmiņas veidu attīstība - tēlainās, kustību vai verbālās atmiņas attīstība (dzirdes, redzes, kustību) (Svence, 1999, 88).

Pirmsskolas vecumā liela nozīme ir arī kustību atmiņas.

Verbālo atmiņu raksturo jaunu jēdzienu apguve. Jēdzienu sistēmas izmaiņas galvenokārt notiek 3 virzienos:

- jēdziena saturs sāk līdzināties tam, ko ar vārdu ir domājuši pieaugušie;
- pieaug jēdzienu sasaiste ar loģiku, prātu;
- sāk raksturot vienus jēdzienus, izmantojot citus.

Domāšana. Bērna domāšanas attīstība pirmsskolas vecumā ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Attīstās vairāki domāšanas veidi: uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana. T.Likova uzsver, ka bērnam augot un attīstot morālās spriešanas spējas, audzināšanā uzsvaru ir svarīgi likt uz patstāvīgas domāšanas attīstību (Likova, 2000, 54).

Par to, ka bērni šajā vecumā intensīvi meklē cēloņsakarības, liecina viņu daudzie jautājumi, sākas „kāpēcīšu” vecums.

Attīstās vairāki domāšanas veidi: uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana. Jebkura uzdevuma risināšana šajā vecumā bērnam vispirms saistās ar atmiņā sensori uzkrāto informāciju. Bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird.

Loģiskā domāšana attīstās pamazām, pieredzes, kļūdu un mēģinājumu rezultātā..

Tātad pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītais izziņas process.

Iztēle darbojas ar tēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm. Tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas ir raksturīga bērniem. Fantazēšana var būt arī kā aizsargmehānisms, kad traumējošu informāciju bērns spēj pārveidot fantāzijā un tādējādi samazināt tās iedarbību uz psihi. Jo mazāks bērns, jo vairāk viņš domāšanā vadās pēc iztēles un fantāzijām. Bērni reizēm pat var neatšķirt fantāzijas no realitātes, un pieaugušajiem var likties, ka bērns melo.

Ar iztēli saistās arī zīmējumi. Kad švīkājumos parādās punkti, tas nozīmē, ka bērns sāk saprast, ka pastāv cieša saikne starp realitāti un zīmuļa iespējām to atveidot. Tas ir acu un rokas koordinācijas sākums, kas rodas 3-4 gadu vecumā. Tad arī notiek pāreja uz zīmējumu kā simbolu. Interesanti, ka sākumā bērns zīmē nevis to, ko redz, bet to, ko zina, ko domā asociatīvi.

Ar bērnu emocionālo pašizjūtu saista arī līniju zīmēšanas nianses: sīka līnija-skumjas, papīru plēšoša līnija — dusmas, agresivitāte. Nepatīkamos personāžus bērni zīmē tālāk no sevis un it kā negribīgi, pavirši.

Zīmējumu krāsu izvēle saistās arī ar temperamenta tipu. Holēriķi parasti izvēlas sarkano krāsu, flegmatiku krāsa ir zaļā, zīmējumi viņiem ir sīki, detalizēti izstrādāti. Sangviniķiem patīk dzeltenā krāsa, zīmējumi ir vidēja lieluma. Melanholiķiem patīk zilā krāsa, viņiem zīmējumi ir maza izmēra, līnija smalka.

Piecu gadu vecumā zīmējumos parādās princeses un spēkavīri. Tie bieži ir saistīti ar dzimumidentifikāciju. Zēni un meitenes izsaka *savus* ideālus simbolu veidā. Taču visi spriedumi par zīmējumiem un to atbilstību kādām bērna psihiskajām īpatnībām ir nosacīti (Svence, 1999).

Uzmanības nozīme saistīta ar uztveres attīstību. Raksturīgi, ka bērnu uzmanību izraisa tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Bērns uz uztveres objektu koncentrēties tik ilgi, kamēr būs interese. Uzmanību šajā vecumā reti kad izraisa iekšējie nosacījumi, tāpēc var apgalvot, ka uzmanība pirmsskolas vecumā ir pārsvarā netīša. Taču veidojas pāreja no netīšās uzmanības uz tīšo, kas nepieciešama, sākot mācības skolā. 4-5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt apmēram 6-8 sekundes, 6-7 gadus veci - 12-20 sekundes. Taču uzmanība ir individuāli nosacīta: tā ir atkarīga no CNS darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionāla stāvokļa. Uzmanība ir saistīta ar gribas kvalitāti, ar paškontroles prasmēm un iemaņām socializācijas procesā (Svence, 1999).

Intelektuālo, kognitīvo psihi procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā - ar **rotaļu darbību**. Psihologi atzīst, ka tieši rotaļas un spēles ir vienas no galvenajām attīstības virzītājām. Lielāko daļu laika bērni 3-7 gadu vecumā pavada rotaļās. Tās attīstās no manipulācijām ar priekšmetiem (rotaļlietām) līdz lomu un sižeta rotaļām. Par augstāku pakāpi rotaļu apgūvē uzskata bērnu spējas ievērot, pašam kontrolēt rotaļu norises noteikumus, jo tas nozīmē, ka bērns jau spēj ar gribu kontrolēt savu uzvedību. Rotaļās un spēlēs apgūst paškontroles iemaņas. Vēlāk tās pāriet arī uz ikdienas situācijām.

Lomu un sižeta rotaļās bērni sākumā tikai atdarina pieaugušo vai kādu filmu un grāmatu varoņu darbību. Vēlāk bērni sāk sevi identificēt tikai ar kādām noteiktām lomām, tad iesaistās grupā un jau spēj sekot līdzīti citu un savai uzvedībai, ievērojot spēles noteikumus. Psihologi apgalvo, ka pēc tā, vai bērni spēj sekot līdzīti spēles noteikumiem, tos izpildīt, paši regulējot savu uzvedību, var noteikt, vai bērns varēs

adaptēties skolā, adaptēties dzīvei sabiedrībā. Tos bērnus, kuri neiesaistās rotaļās un nespēj sekot līdzī spēles noteikumiem, psihologi iedala 2 grupās:

- bērni, kurus var nosaukt par kautrīgajiem, un tāpēc viņiem ir saskarsmes problēmas;
- bērni, kurus var nosaukt par agresīvajiem, egocentriskajiem bērniem (Svence, 1999)..

Pirmajiem saskarsmes grūtības saistās ar to, ka viņi baidās no citiem bērniem, neiesaistās rotaļās. Otrajiem - ar to, ka viņi ir agresīvi, visu darbību centrē tikai uz sevi, nerēķinās ar citiem, spēles noteikumus vēlas izmainīt pēc saviem uzskatiem. Rotaļās ar egocentrikiem parasti rodas konflikti, tāpēc bērni viņus nelabprāt iesaista savās spēlēs. Rotaļām var būt dažāda tematika: ģimene, audzināšana, profesijas, pasakas.

Pirmsskolas vecumā sāk izpausties arī subordinācijas procesi, kad izvirzās līderi un padotie. Jo vecāki bērni, jo izteiktāki kļūst subordinācijas procesi bērnu grupās un grupējumi pašas grupas ietvaros. Psihologi iesaka audzinātājiem sekot šiem procesiem līdzī, lai visi bērni izmēģinātu līdera un padotā lomas, lai *vadoņi* nekļūtu vieni un tie paši visās rotaļās. Citādi bērna psihē var izveidoties ievirze *padotais, izpildītājs*.

Dž.Vikofs un B.Anela skaidro, ka pirmsskolas gadi ir laiks, kad bērns mācās sagatavoties turpmākajai dzīvei - fiziski, garīgi un emocionāli. Savās labākajās izpausmēs pirmsskolēni ir zinātkāri, izdomas bagāti, rosīgi un neatkarīgi. Sliktākajā gadījumā viņi ir noslēgti, stūrgalvīgi, neatlaidīgi.” (Vikofs, Anela, 1998: 98.).

Ar rotaļām saistās arī panākumu sasniegšanas motivācijas veidošanās. Tā ir ļoti nozīmīga pašvērtējuma izveidē un mācīšanās motivācijai skolā.

Bērna mācīšanās un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga arī no bērna **emocijām un jūtām**. Svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienaudžiem, kā bērns pārdzīvo savas veiksmes un neveiksmes. Pirmsskolas vecumā bērniem ir emocionāli neapvaldītāks raksturs nekā periodā pirms un pēc tā. Pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīgas ambivalentas jūtu izpausmes - vienlaikus bērni var dusmoties un būt līdzjūtīgi, zaudēt paškontroli un palīdzēt kādam. Bērns var izjust vainas apziņu un meklēt sev attaisnojumu. Šajā vecumā bieži veidojas konflikts starp „Es gribu!” un „Tā vajag!”. Šo konfliktu saista ar emocionālo decentralizāciju, kad arvien pieaugošā bērna socializācijas pakāpe spiež atteikties no dabiskā egoisma un biežāk rēķināties ar citiem, ar „sociālo pasūtījumu”. Tāpēc psiholoģijā runā arī par *problemātisku uzvedību*, kas saistīta ar „grūti audzināmo bērnu” tēmu, agresijas tēmu vai „atkāpēm no normas emocionālajā attīstībā”.

D.Lieģeniece skaidro, ka piecu, sešu gadu vecums ir bērna emocionālās nobriešanas sensitīvais periods. Šajā vecumā bērni izjūt lielu vajadzību pēc emocionāla kontakta. Pastāvot emocionālajiem kontaktiem ar pieaugušajiem, bērnā veidojas cilvēkam raksturīgais maigums, mīlestība un pieķeršanās jūtas. Bērniem arī ir svarīgi izzināt attiecības starp cilvēkiem un tieši emocionālajā plānā (Lieģeniece, 1992)..

G.Svence uzsver, ka pirmsskolas vecumposmā attīstās augstākās jūtas, kā arī vērtību orientācija un tikumi, izpratne par morāles likumiem un normām. Par augstākajām jūtām psiholoģija sauc tikumiskās, estētiskās, intelektuālās jūtas. Par bērna tikumisko jūtu attīstības avotiem kļūst cilvēku savstarpējo attiecību paraugi. Ar to saistās bērnu līdzpārdzīvojuma, naida, žēlsirdības, nicinājuma jūtu attīstība. G.Svence atzīmē, ka emocionālā labizjūta veicina normālu bērna attīstību, labvēlīgu attieksmi pret citiem un arī sevi (Svence, 1999).

Daži kritēriji par bērnu vajadzībām, kuru neievērošana varētu novest pie emocionālās attīstības problēmām.

- Mīlestība, audzināšana un gādība. Katram bērnam ir nepieciešams vismaz viens cilvēks, kurš viņu mīl un priecājas ar viņu par kopā pavadīto laiku.
- Ēdiens, siltums, apģērbs, pajumte, aizstāvība.
- Iespēju piedāvāšana un nodrošināšana, lai bērna iekšējās potences, dotības varētu attīstīties. Apmierināt bērna ziņkārību, dot iespējas skraidīt, lēkāt, darboties ar priekšmetiem, būvēt, konstruēt, spēlēties, fantazēt, zīmēt utt.
- Pieradināšana pie sistēmas, noteikumiem, tradīcijām, rituāliem, ierobežojumiem. Bērna pirmsskolas periodā viens no pieaugušo uzdevumiem būtu radināt bērnu pie vienaudžu saskarsmes īpatnībām, pie dzīves grupā (bērnudārzs). Tas var mazināt nemieru un sekmēt pakāpenisku adaptāciju dzīvei sabiedrībā.
- Sociālās iemaņas un rūpes par citiem. Prasmes kontaktēties ar citiem, draudzēties, uzņemties atbildību, piemēroties.

Personības kvalitāti raksturo arī tās prasme kontaktēties ar citiem. Pirmsskolas vecumā bērni turpina apgūt **saskarsmes** prasmes un iemaņas ar pieaugušajiem un vienaudžiem, apgūst saskarsmes normas un etalonus. Pieaug bērnu vēlēšanās būt patstāvīgiem un neatkarīgiem. Vispirms bērni savas patstāvības vajadzības apmierina rotaļās. Ir izpētīts, ka pirms 100 gadiem bērni mazāk rotaļājās. To skaidro ar tālaika vispārīgo tendenci — bērni ātrāk kļuva pieauguši, tātad varēja apmierināt neatkarības un patstāvības vajadzības ātrāk. Arī mūsdienu rotaļlietas būtībā atdarina pieaugušo dzīves reālijas, un tādejādi bērni jau bērnībā pierod dzīvot pieaugušo dzīvi vismaz rotaļās.

Kā patstāvības, emancipācijas tieksmes šajā vecumā parādās spītība, nepaklausība, pieaugušo prasību ignorēšana. Bērna spītība un nepaklausība var signalizēt, ka vecās attiecības ar šo cilvēku ir pretrunā ar jauno bērna attīstības līmeni. Tad jāmaina attiecību stils vai attieksmes kopumā, rēķinoties ar to, ka noticis jauns lēciens attīstībā. Ne velti psiholoģijā ir apgalvojums -ja bērns neklausā, tas nozīmē, ka nevis bērns ir nepareizs, bet mūsu attieksme ir novecojusi.

A.Bakisa un K.Romēns secina, ka bērns labprāt iesaistās dažādās aktivitātēs, ar prieku veic uzdevumus kopā ar citiem, kā arī labprāt piedāvā savu palīdzību citiem. Vecākā pirmsskolas vecuma bērns ir zinošāks un pieredzējošāks, viņš ir nopietnāks un, pirms ko dara, apdomājas (Bakisa, Romēns, 1997).

Tomēr bērnam pirmsskolas periodā pieaugušie ir galvenās autoritātes. Pieaugušais ir paraugs, ko atdarināt, no kura gūt izpratni par lietu norisēm, par morāles normām, par sevi. Bērni parasti cenšas izpildīt pieaugušo norādījumus, ko pieaugušie pasniedz kā vispārinājumu: „Vajag tā!” Morālie motīvi ir jauna veida motīvi pirmsskolas vecumā, kuri nosaka uzvedību” (Svence, 1999, 89).

Šai vecumā bērni tiecas rotaļāties kopā ar saviem vienaudžiem – kolektīvi, sadalot dažādas lomas. Kolektīvā sadarbība prasa no pirmsskolnieka disciplīnu, liek savas intereses saskaņot ar kolektīva interesēm (Kondratovska, 1999, 40).

Ļoti precīzi bērnu sadarbības prasmes raksturo Š.Amonašvili, uzsverot, ka vajag padarīt bērnu par domubiedru sevis paša audzināšanā, izglītošanā, veidošanā, padarīt to par līdztiesīgu pedagoģiskā procesa dalībnieku, atbildīgu par šo procesu, par tā rezultātu. Tā ir atšķirīgākā humānās pedagoģijas iezīme. Bērns kļūst par mācīšanas procesa subjektu, viņš sadarbojas ar skolotāju, kas savukārt kļūst par bērna vecāko biedru, skolotāju, palīgu (Amonašvili, 1995, 47).

Visiem skolotājiem svarīgi būtu atcerēties šo atziņu, ka pieaugušā saskarsmei ar bērnu, bērna saskarsmei ar bērnu, jebkurai saskarsmei pirmsskolā jābūt ar vērtību kontekstu (Purmale, 2002, 21).

Pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā skolotājiem ir svarīgi pārzināt bērnu vecumposma likumsakarības un arī individuālās īpatnības.

2. PATRIOTISKĀS AUDZINĀŠANAS BŪTĪBA UN TO VEICINOŠIE FAKTORI

Analizējot patriotisma būtību un to veidojošos un attīstošos faktoros, jāatzīmē pilsoniskās audzināšanas galvenais uzdevums - „Ieaudzināt mīlestību pret savu tēvzemi un tautu, tās valodas un kultūras mantojumu, kā arī cieņu pret savām un līdzpilsoņu tiesībām un pienākumiem, pret viņu darbu un radītajām vērtībām” (Zelmenis, 2000).

Latvijas identitātes veidošanos ietekmējošie faktori ir ģimenes kultūrvidē, tuvākās apkārtnes vidē, skolas kultūrvidē un Latvijas sabiedriski politiskā un dabas vidē. Ne tikai pilsoniskā identitāte, bet arī kultūras identitāte veidojas dialogā ar citiem.

Latvijas identitātes veidošanos var atspoguļot sekojošā secīgā struktūrā.

- apkārtnē, kontakti;
- uztvere;
- pārdzīvojums;
- atmiņa;
- domāšana, izvēle;
- ideāli paraugi;
- attieksmes un komunikatīvā kompetence, zināšanas, prasmes.

Ja bērna socializācijas process kopš dzimšanas norit Latvijā, Latvijas kultūrvidē nosaka viņa vērtības. Pieņemot Latvijas sabiedrībā atzītās vērtības un attieksmes, apzinot Latvijas vēsturi un kultūru, pamazām veidojas apziņa un izjūta par piederību Latvijas nācijai (Dirba, 2003)

Patriotisms jeb tēvzemes mīlestība (no gr. *Patriotis*- līdzpilsonis un *Patria*-tēvzeme) ir bijis un paliek viena no svarīgākajām sabiedrības vērtībām.

O.Pavlovs jēdzienu *patriotisms* skaidro kā dabīgu un nepiespiestu kultūrsaskarsmi noturīgu indivīda un sociālo grupu jūtu kompleksu, kas pastāv, lai uzturētu sabiedrībā psiholoģisko vienotību un identitāti ar dzimteni, nāciju un valsti, kuras savukārt atbalsta personību, sniedzot tai iespējas dzīvot savstarpējās saskarsmes pilnu, radošu dzīvi (Pavlovs, 2005).

Patriotisma veicināšanai nav nepieciešams atsevišķs mācību priekšmets. Latvijas un Eiropas kultūras un vēstures kopsakarības, mijkultūru saskarsmes, prasmes un cilvēktiesības skolēni apgūst pakāpeniski, un vienas un tās pašas tēmas vijas cauri dažādiem mācību priekšmetiem. Lielākā daļa skolotāju iedziļinās tikai sava mācību

priekšmeta saturā, neapspriežoties ar citu mācību priekšmetu pedagogiem, kuri risina tās pašas tēmas savās mācību stundās (Dirba, 2003).

Cilvēks ir sociāla būtne, un viņam ir nepieciešams izjust to, ka viņš pieder pie noteiktas sabiedrības daļas, ka viņam ir sava vieta noteiktās sociālās grupās, kurām viņa dzīvē ir liela nozīme un kurās viņš cenšas iekļauties (Maļicka, 2004). Pēc autores domām bērnam ir būtiski apzināties savu piederību, jo tā viņš var īstenot savas spējas, piepildīt savas personības potenciālu un dzīves jēgu. Jo vairāk būs attīstīta piederības izjūta novadam, jo lielāka būs bērna vēlme zināt un lepoties ar savu novadu, tā vēsturi, dabu, ievērojamiem cilvēkiem, kas savukārt tālāk attīstīs viņa patriotisma jūtas. Bērns sāk apzināties sava novada kultūrvēsturisko nozīmes vērtību.

Izpratne par piederību konkrētai kultūrvidei un tās tradicionālajām vērtībām bērnam veidojas jau agrā bērnībā. Bērns mācās izprast, kas viņš ir, no kurienes nāk, savu dzīves jēgu, vērtības un kāda ir viņa dzīves kvalitāte. Lai atklātu savas personības potenciālu, bērna iegūtā pieredze palīdz iekļauties kultūrvidē un ar to identificēties.

Bērna piederības izjūta valstij, tās kultūrai ir saistīta ar sistemātiskām zināšanām, attieksmi un prasmēm, kas ļauj skolēnam to apzināties un izteikt. Šīs zināšanas sākotnēji bērns gūst ģimenē. Tieši ģimenei bērna agrīnas patriotisma un piederības izjūtas veicināšanā ir vissvarīgākā loma. Bērnam ir iedzimta vajadzība izzināt pasauli.

Piederības izjūtas jēdzienu ieviesa psihologs Alfrēds Adlers. Viņš savos darbos raksta par kopības izjūtu, kas indivīdu saista ar citiem, kā arī par to, ka dzīvē nav citu vērtību, kā tikai tās, kas apstiprinātas kopības izjūtā. Kopības izjūta rodas tāpēc, ka cilvēks jūtas piederīgs vispārībai. Taču šo piederību var iegūt tikai kopīgā spēlē, darbā, dzīvē, kļūstot citiem nepieciešams, tā ilgstoši radot reālu vērtību izjūtu (Maļicka, 2004).

A.Adlera sekotājs M.Balsons (1995) savā darbā sniedz šādu piederības izjūtas apzīmējumu - tā ir cilvēka izjūta būt daļai no kaut kā, būt kāda veselumā integrētam elementam, būt pieņemtam savā ģimenē, skolā un sabiedrībā.

Piederības vajadzības izpaužas cilvēka tieksmē būt piederīgam kādai grupai, sazināties un draudzēties ar citiem cilvēkiem.

Apmierinot vajadzību pēc piederības, skolēns var:

- īstenot savas spējas;
- piepildīt savas personības potenciālu;
- apmierināt savas vajadzības pēc jaunrades un dzīves jēgas (Maļicka, 2004).

Neapmierinātās vajadzības ir paši spēcīgākie cilvēka uzvedības motīvi. Attiecībā uz grupu cilvēks cer, ka tā dos iespēju viņam apmierināt viņa neapmierinātās

vajadzības, un tāpēc viņš iegulda grupas darbā pūles, zināšanas, laiku, gribasspēku un emocijas.

Vispēcīgākais motīvs ir piederības motīvs, kas atspoguļo pakāpi, līdz kādai skolēni grib un jūt nepieciešamību būt draudzīgās attiecībās ar citiem cilvēkiem (Maļicka, 2004).

Vērtējot bērna uzvedību, jāņem vērā, ka bērni izvēlas noteiktu uzvedību noteiktā situācijā un katra uzvedība ir vērsta uz vienu mērķi. Balstoties uz šo principu, var izdalīt trīs piederības izjūtas sastāvdaļas:

- intelektuālā piederība;
- komunikatīvā piederība;
- sava ieguldījuma izjušana.

Labs intelektuālās piederības līmenis nozīmē, ka skolēns ir spējīgs kaut ko iemācīties, viņa zināšanas pieaug; komunikatīvā jeb saskarsmes piederība nozīmē, ka skolēns prot kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem. „Sava ieguldījuma izjušana” nozīmē, ka skolēns izjūt un saprot, ka viņš dara kaut ko labu, noderīgu ne tikai sev, bet arī citiem cilvēkiem (Maļicka, 2004).

Skolas pedagoģiskajā procesā mācību un audzināšanas darbs ir nedalāms, un patriotiskā audzināšana ir jāuztver kā šī procesa komponents. Sabiedrībā, un tostarp arī profesionālajā pedagoģijā, ir iesakņojies stereotips– patriotiskā un pilsoniskā audzināšana sasaistāma tikai ar konkrētiem vēstures notikumiem, valsts simboliem, rituāliem, kas savukārt apgūstami tikai vēstures, ģeogrāfijas un literatūras stundās. Pieredze jau ir apliecinājusi, ka patriotisms nav ne iemācāms, ne ieaudzināms. Tas nozīmē, ka ikvienā mācību stundā, ārpusstundu un ārpusskolas pasākumā var mērķtiecīgi integrēt valstiskās un patriotiskās audzināšanas elementus.

Patriotiskās audzināšanas darba procesa pilnveidē izkristalizējās vairāki pamatprincipi.

1. Plānošanai jābūt ilgtermiņā (vismaz mācību gada garumā). Jebkuram valstiska satura pasākumam (valsts gadadienai, atceres vai piemiņas dienām) ir jābūt mērķtiecīgam pasākumu kompleksa noslēgumam, kurā tiek vērtēts mazās sabiedrības (klases, komandas, skolas) devums un sasniegumi. Šī principa īstenošanā Latvijas pedagogi piedāvā visai dažādas darba formas.
2. Plānojot atsevišķus pasākumus, pilsoniskajai audzināšanai ne vienmēr jābūt kā vienīgajam vai galvenajam uzdevumam. Būtiski ir aktualizēt bērnu un jaunieši pieredzi, veicinot pozitīvi vērtējošu attieksmi pret daudzveidīgām sabiedrības

norisēm. Līdztekus, plānojot dažādas darba formas, nedrīkstētu pazaudēt vienojošo dominanti, kas iekļauta tēmas pieteikumā un tiek akcentēta noslēgumā.

3. Pilsoniskajā un patriotiskajā audzināšanā veiksmīgi izmantojamas ar skolas pedagoģisko procesu tieši nesaistītas iespējas, kuru specifiskās pamatfunkcijas ļauj pilnveidot un padziļināt audzināšanas saturu un dažādot formas.

Tās ir bibliotēkas, novadpētniecības muzeji, sporta, tūrisma klubi, dažādas sabiedriskas organizācijas. Novadpētniecības muzeji parasti veidojas ilgstošā laika periodā. Materiālu uzkrāšana un apkopošana jau pati par sevi saistās ar skolas, pagasta, pilsētas vēsturisko un sabiedrisko norišu izpēti un ir viena no pilnvērtīgākajām patriotiskās audzināšanas darba formām (Marsone, 2009).

Novadpētniecības muzeju, arī bibliotēku izveides mērķi jau pēc būtības ir orientēti sabiedrības sociālās kultūras vērtību uzkrāšanā un uzturēšanā. Atbilstīgas audzināšanas darba formas tiek mērķtiecīgi orientētas esošo resursu izmantošanā un pilnveidē. Bieži vien tie ir apjomīgi ilgtermiņa pasākumi – projekti, akcijas.

Pilsoniskās un patriotiskās audzināšanas uzdevumu realizēšanā svarīgi ir tas, ka šādas formas pasākumos (ne tikai svētkos, bet arī talkās, akcijās, citās aktivitātēs) tiek iesaistīta vietējā sabiedrība – ģimene, pašvaldības iestādes, pagasta iedzīvotāji.

Vēsturiski īpaša vieta ārpusskolas audzināšanas darbā tiek ierādīta dažādām organizācijām, kuru darbības mērķos tiek iestrādāti pilsoniskās un patriotiskākas audzināšanas elementi. Latvijā populārākās no tām ir: skauti, gaidas, mazpulcēni, jaunsargi u.c. Šo organizāciju darba pieredzē tiek izmantotas dažādas efektīvas audzināšanas darba formas, no kurām īpaši populāras ir nometnes. Tomēr iesaistīšanās šajās organizācijās ir ierobežota, tādēļ uzmanības vērta ir dienas atpūtas nometnes pirmsskolas vecuma bērniem „Es dzīvoju Latvijā” pieredze (Marsone, 2009).

Ņemot vērā vecumposma attīstības īpatnības, pilsoniskās audzināšanas elementi tiek integrēti aktīvās darbības formās (rotaļās). Desmit nometnes dienām tiek paredzētas šādas tēmas:

- „Latvijas valsts simbolika”,
- „Latvijas flora”,
- „Latvijas fauna”,
- „Latvijas svētki”,
- „Rīga”,
- „Mēs dzīvojam pie jūras”, atbilstīgi kurām tiek organizētas darbnīcas (mūzikas, zīmēšanas, pērļu vēršanas, latviešu valodas, rokdarbu), sava mikrorajona

iepazīšana un uzkopšana, kā arī tematiskas ekskursijas uz Daugavas muzeju un noslēgumā – uz kino pilsētu „Cinevillu”.

Šāda veida nometnēs audzināšanas darba formas ir elastīgākas, vairāk tiek orientētas uz pozitīvu emocionālo attieksmju rosināšanu. Patriotiskajā audzināšanā tās īpaši ieteicamas pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem, kā arī pagarināto dienas grupu un korekcijas klašu audzēkņiem.

Pilsoniskā (valstiskā) un patriotiskā audzināšana ir nedalāma audzināšanas procesa sastāvdaļa, un tās integrētais mērķis ir sociālā aktivitāte un sabiedrisko (valstisko) vērtību personiskais nozīmīgums (Marsone, 2009).

O.Pavlovs (2000) uzsver, ka, audzinot valstisko identitāti, būtu jāievēro vismaz četras mūsdienu metodoloģiskās atziņas:

- 1) stimulēt pašaudzināšanu, ierobežot klaju ideoloģisko spiedienu „no augšas” deklaratīvu saukļu veidā;
- 2) izskaidrot patiesību par valsts vēsturi, nepieļaut manipulācijas ar novecojušiem simboliem un priekšstatiem;
- 3) pārliecināt, ka nepieciešams identificēties ar mūsdienu valstiskās darbības vērtībām;
- 4) valstiskuma audzināšanā maksimāli izmantot emocionālos līdzekļus, arī dzimtenes mīlestību.

Secinājumi

Pilsoniskā un patriotiskā audzināšana integrējama gan pirmsskolas programmas saturā, gan ārpusstundu un ārpusskolas pasākumos. Šis process veicams ilgtermiņā, izvēloties dažādas darba formas, paturot prātā un nepazaudējot vienojošo dominanti.

Pirmsskolas pedagoģiskajā procesā mācību un audzināšanas darbs ir nedalāms, un patriotiskā audzināšana ir jāuztver kā šī procesa komponents. Sabiedrībā, un tostarp arī profesionālajā pedagoģijā, ir iesakņojies stereotips – patriotiskā un pilsoniskā audzināšana saistāma tikai ar konkrētiem vēstures notikumiem, valsts simboliem, rituāliem, kas savukārt apgūstami tikai mācību procesā. Tas nozīmē, ka ikvienā mācību stundā, ārpusstundu un ārpusskolas pasākumā vajag mērķtiecīgi integrēt valstiskās un patriotiskās audzināšanas elementus.

3. PATRIOTISKĀS AUDZINĀŠANAS VĒSTURISKĀ PIEREDZE

3.1. Jaunlatviešu uzskati par tēvzemes mīlestības jūtu audzināšanu

Latviešu patriotiskās jūtas izpaužas jau latviešu folklorā. Kā atzīst O.Pavlovs, dzimtās dabas skaistums ir pazīstama tēma latviešu tautas dziesmās, tātad Dzimtenes jēdziena popularitāte nav aizgūta no aizrobežu kultūras, jo reti kādā folklorā atrodamas tik spēcīga dievišķās dabas (panteisma) izpausme kā mūsu dainās (Pavlovs, 2000, 18).
Piemēram:

Mazs bij' tēva novadiņis	Skaista mana tēvu zeme
Bet diženi turējās.	Par visām zemītēm:
Netrūkst maizes arājam,	Zili meži, plaši lauki,
Ne ūdeņa avotam.	Zilis jūras ūdentiņš.

Tālāk šo dzimtenes mīlestību centās stiprināt jaunlatvieši. Latviešu nacionālisma kustības aizsācējus parasti dēvē par jaunlatviešiem.

19.gadsimta vidū, pateicoties ekonomiskajām pārmaiņām un dzimtbūšanas atcelšanai, notika straujāka izglītības un kultūras attīstība. Tika atvērtas vairākas pagastskolas un arī draudzes skolas. Jaunlatviešu kustība radās un pastāvēja 19. gadsimta 50.—60. gados. Tā bija latviešu progresīvās inteliģences kustība, kura galvenokārt cīnījās par latviešu nacionālās identitātes apzināšanu un saglabāšanu.

1856. gadā vienīgajā Vidzemes guberņas universitātē Tērbatā mācījās deviņi latviešu studenti, tajā skaitā Krišjānis Valdemārs, Krišjānis Barons un Juris Alunāns. Tieši ap viņiem veidojās šī kustība, kas deva lielu ieguldījumu latviešu nacionālās pašapziņas veidošanā. Jaunlatvieši rūpējās par tautas izglītību, kultūru un latviešu valodas attīstību. Viņi saliedēja skolotājus kopīgam darbam tautas pašapziņas celšanā un izglītības attīstīšanā, kļuva par latviešu nacionālās pedagoģija pamatlicējiem.

Nosaukumu „jaunlatvieši” pirmo reizi lietoja vācbaltiešu mācītājs Gustavs Brašie, kurš, izlasot J.Alunāna dzejoļu krājumu „Dziesmiņas”, saskatīja tā antifeodālo raksturu. Viņš autoram piedēvēja jaunlatvieša vārdu, ar to domājot nemiernieku, dumpinieku. Sākotnēji šis jēdziens tika lietots nievājošā, ironiskā nozīmē, taču konotācija mainījās, pašiem jaunlatviešiem to pieņemot un lietojot.

Jaunlatviešu publikācijās paustie uzskati atklāj rūpes par tēvzemi un rūpes par tās uzplaukumu. Jaunlatviešu kustības idejiskajā ietekmē aizsākās latviešu tautskolotāju atmoda- skolotāju personības attīstīšana, viņu morālās un garīgās izaugsmes attīstīšana un materiālo un tiesisko aspektu aktualizēšana.

Vērtīgas idejas audzināšanā pauda Auseklis, vēsturē iegājis viņa sauklis: „Vienībā spēks, spēkā uzvara!”

Jaunlatviešu galvenie uzdevumi bija:

- nacionālās pašapziņas modināšana;
- vēstures, folkloras, mitoloģijas pētniecības aizsākums;
- latviešu literārās valodas kopšana.

Vērtīgas atziņas patriotiskajā audzināšanā varam gūt no Ata Kronvalda raksta „Tēvzemes mīlestība”, kurā atklāti audzināšanas līdzekļi, kurus viņš sauc par „tēvzemes mīlestības skaidriem un spirtiem avotiem”:

- tēvzemes pazīšanas,
- tēvijas vēstures;
- tēvu valodas cienīšanas un piekopšanas;
- turēšanās pie tēvutēvu ierašām;
- kopības prāta;
- latviešu tautas krietnāko dēlu cieņā godā turēšanas;
- ticības mācībai būs būt par tēvu zemes mīlestības iesvētījumu (Kronvaldu Atis, 1936).

Būtiskākais jaunlatviešu ieguldījums bija kultūras jomā - literatūrā, valodniecībā, teātra un tēlotāja mākslā, folkloristikā un mūzikā. Par savu galveno uzdevumu viņi uzskatīja darbošanos tautas izglītošanā, kas ļautu latviešiem no zemnieku kārtas kļūt par līdzvērtīgu valsts iedzīvotāju daļu. Jaunlatvieši pievērsa uzmanību tautas vēstures izciliem notikumiem, tautas valodai, kas visspilgtāk izpaudās interesē par tautas pasakām, teikām.

3.2. Patriotiskā audzināšana Latvijā (1918- 1940)

1918.gada 18.novembrī tika proklamēta neatkarīga Latvijas Republika, un līdz ar to radās pamats runāt un attīstīt patriotisma idejas, to veicināšanas iespējas mūsu valstī. Atskatoties Latvijas pedagoģiskās domas vēsturē, var redzēt, ka demokrātisko pedagoģiskās domas virzienu parlamentārās republikas laikā pārstāvēja skolotāji un izglītības darbinieki, kas bija apvienojušies 1917.gadā nodibinātajā Latvijas skolotāju savienībā. Redzamākais šīs grupas pārstāvis bija pedagogs un sabiedriskais darbinieks K.Dēķens, izglītības darbinieks R.Liepiņš, pedagogs un vēsturnieks J.Lieknis, literatūrzinātnieks A.Birkerts un skolotājs un kultūras darbinieks J.Greste u.c. (Pedagoģiskā doma Latvijā, 1994, 12).

Skolu darbība Latvijā ieguva ne mazums pozitīvu impulsu 1934.gada 12.jūlijā valdība pieņēma Likumu par tautas izglītību, kas uzdeva veicināt latvisku audzināšanu, rūpēties par darba un tēvzemes mīlestības iedzīvināšanu. Skolas mācību programmās lielāku uzmanību pievērsa latviešu folklorai un Latvijas vēsturei (Pedagoģiskā doma Latvijā, 1994, 16).

Analizējot patriotiskās audzināšanas vēsturisko aspektus, autore vēlas akcentēt patriotu tikumiskās audzināšanas pamatprincipus un to izpratnes atšķirības. Piemēram. Valstisko patriotismu rada morālā atbildības sajūta par tēvzemi un savu etnosu. Šī tikumiskā un politiskā atbildība vēsturē tikusi dažādi variēta, bet nemainīga ir palikusi atziņa, ka indivīda identifikācija ar valsts un tautas vērtībām ir atkarīga no viņa tikumiskās pozīcijas. Daudzas morāles kategorijas ir it kā tieši domātas tēvzemes mīlestībai, kas vienmēr būs ētiski prasīgāka nekā vienkārša pieķeršanās dzimtajām vietām. Tātad - tikumiskā audzināšana ir patriotisma veidošanas garīgais pamats (Pavlovs, 41).

Skolotājiem jāzina, ka ar patriotismu saistās tādas morāles kategorijas kā pienākums, atbildība, varonība, gods un cieņa (Pavlovs, 2000).

Pienākums. Tieši pienākums veicina īstu brīvību. Jāpārvar sevī pienākuma radītā piespiestība, un ieguvējs būs tas, kurš iemācīsies konkrētajā brīdī ierobežot savas pretenzijas, jo viņš iegūs labumu no savas rīcības – draudzību, drošību, cieņu. Tad izjūt īstu, cilvēcisku brīvību.

Atbildība. Atbildība ir patriotisma pati svarīgākā vērtība. Tā ir personīga attieksme, kas spēj paredzēt rīcības sekas, izjust nožēlu un vainas sajūtu par sliktu rīcību. Atbildība pārvērš ārējo jābūtību iekšējā tikumiskā darbības motīvā un cieņā pret pienākumu.

Varonība. Tā ir pašizliedzības un pašuzpurēšanās augstākā pakāpe.

Gods un cieņa. Gods ir cilvēka nopelnu, sociālā stāvokļa un morālās autoritātes sabiedriskais vērtējums, kas izpaužas godināšanā. Cieņa ir sevis paša subjektīvs vērtējums (pašcieņa, pašlepnums) vai sabiedrības labvēlīga attieksme pret atsevišķu cilvēku kā vērtību, pat ja viņš nav izpelnījies īpašu godu.

J.A.Students patriotismu raksturo kā savas tēvijas un tautas mīlestību. „Patriotiski noskaņots cilvēks mīl savu dzimto zemi un savu tautu” (J.A.Students, 1998, 291). Autors uzskata, ka šī mīlestība un cieņa ir tik stipra, ka cilvēks zināmos gadījumos, kad sava dzimtā zeme un tauta jāaizstāv, liek ķīlā savu dzīvību un pat upurē to.

Tikai tā tauta var pastāvēt, kas glabā sevī patriotismu. Un, lai tas būtu, izveidotos un paliktu, patriotisms jāaudzina un jānostiprina. Patriotisma uzliesmojums

parasti novērojams tad, kad tautu apdraud ārēji ienaidnieki vai arī tad, kad jānokrata izmantotāju jūgs.

Šādi fakti vērojami ikvienas tautas vēsturē, ja vien šī tauta jau kļuvusi par nāciju, bet nācija ir tā tauta, kuras locekļi apzinās savu kopējo izcelšanos, valodu un kultūru. Audzinot patriotismu, tomēr nedrīkst ieiet pārspīlējumos. Patriotisms nedrīkst pāriet tikai savas tautas cieņā un cildināšanā (Students, 1998, 291).

Jāaudzina ne vien savas tautas cieņa un dzimtās zemes mīlestība, bet reizē ar to arī augstsirdīga izturēšanās pret citām tautām, izrādot cieņu, kur tas vajadzīgs. Turklāt patriotiskajā audzināšanā jāpievērš vērība arī tam, lai tautas locekļi neiekristu materiālismā, jo pārāk spilgtas materiālistiskās tendences izdzēs ideālismu, un ļaudis kļūst par ierāvējiem. Jaunatne jāaudzina tā, lai tā saprastu, ka visas tautas labums jāvērtē augstāk par pašlabumu, ka iedzīvošanās naudā un mantā uz tautas rēķina ir lielākais kauns un negods, kas gremdē visas tautas lietu.

J.A.Students uzskata, ka nacionālisma apziņa un patriotisms ir tie elementi, kas ietveras valsts jēdzienā. „Bez nacionālisma un patriotisma valsts nevar rasties un pats galvenais - nevar pastāvēt” (Students, 1998, 292).

Attīstot valstisko identitāti, iespējams akcentēt vismaz četras mūsdienu metodoloģiskās atziņas:

- 1) stimulēt pašaudzināšanu, ierobežot klaju ideoloģisko spiedienu ”no augšas” deklaratīvu saukļu veidā;
- 2) izskaidrot patiesību par valsts vēsturi, nepieļaujot manipulācijas ar novecojušiem simboliem un priekšstatiem;
- 3) pārliecināt, ka nepieciešams identificēties ar mūsdienu valstiskās darbības vērtībām;
- 4) valstiskuma audzināšanā maksimāli izmantot emocionālos līdzekļus, arī dzimtenes mīlestību (Pavlovs, 2005, 47).

Tāpat patriotiskās audzināšanas problēmas daudzos gadsimtos ir bijušas uzmanības centrā, tikušas apspriestas un meklēti dažādi risinājumi.

3.3. Patriotiskā audzināšanas aktualitāte Latvijā pēc neatkarības atgūšanas

Viena no galvenajām patriotiskās audzināšanas formām pēc neatkarības atgūšanas bija mazpulku kustība.

Amerikāņu zinātnieks A. Knaps 1903.gadā secinājis, ka bērniem klasē nevar iemācīt, kā izaudzēt kādu lauksaimniecības kultūru vai mājdzīvnieku, proti, teoriju var

pienācīgi labi apgūt, darbojoties praksē. Viņš ieteica organizēt ārpuskolas nodarbības, kurās bērni paši ieviešot kaut ko jaunu, kaut ko izaudzējot un kopjot, novērojot, analizējot un salīdzinot, varētu iegūt nepieciešamās zināšanas. Šie pedagoģiskie principi kā vislabākais paņēmiens zināšanu un praktisko iemaņu apgūšanai tad arī tika likti turpmāko lauku jaunatnes klubu darbības pamatos. Par ASV mazpulku (4H klubu – *Head, Heart, Health, Hands*) darbības sākumu tiek uzskatīts 1908.gads (Svinēsim valsts svētkus, 2009). Pirmajos jaunatnes klubos meitenes mācījās rokdarbus un ēdienu gatavošanu, bet zēni jaunākās metodes lauksaimniecības kultūru un mājdzīvnieku audzēšanā. Par lauku jaunatnes klubu (mazpulku) emblēmu amerikāņi pieņēma četrslāpīnu āboliņa lapiņu ar burtu H. Pamazām mazpulku ideja iesakņojās visās Eiropas lauksaimniecības zemēs: 1922.gadā Zviedrijā, 1924. gadā Dānijā, 1926. gadā Somijā, pēc tam arī Norvēģijā, Beļģijā, Holandē, Polijā un Lietuvā (www.mazpulki.lv, 2015). K.Ulmanis emigrācijā pavadītajā laikā Amerikā iedvesmojās idejai, ka arī Latvijā jaunatnei vajadzīga īpaša organizācija, kas veltītu plašāku uzmanību lauksaimniecībai un sabiedriskās dzīves izkopšanai. Viņš sāka par to rakstīt presē un popularizēt šo ideju. Rezultātā Latvijā Mazpulki tika nodibināti 1929.gadā pēc rakstnieces Ausmas Rogas tulkotā amerikāņu rakstnieka Fr.Keisa stāsta „Zem baltzaļā karoga”, kurā pirmo reizi minēts vārds „mazpulki” 4H klubu vietā. Mazpulki tika dibināti ne tikai laukos, bet arī pilsētās, gan pie pamatskolām, gan pie vidējām mācību iestādēm. Dalībnieki mācījās mājturības pamatus, mājamatniecības darbus, iepazīna tehniku, kopa izmēģinājumu lauciņus, nodarbojās ar sportu un māksliniecisko pašdarbību u.tml. 1933.gada vasarā jau darbojās 123 mazpulki ar 1976 dalībniekiem. Galvenā ideja bija mazpulku dalībniekiem iemācīt saprast, ka strādājot lauksaimniecībā un māsaimniecībā, audzējot dažādus augus un dzīvniekus, vērojot to attīstību, redzot savus sasniegumus un materiālos ieguvumus, cilvēks aug, attīstās un izveidojas stiprs miesā un garā. Latvijas Mazpulki pieņēma četrslāpīnu āboliņa lapiņu par savu emblēmu, kas senajiem latviešiem bija laimes nesēja zīme. Tāpat kā amerikāņiem, arī latviešiem četras lapas nozīmē:

- prātu - kas ziedoams skaidrām domām;
- sirdi- ko dalībnieks ziedo taisnībai un kvēlākai sajūsmai;
- rokas - lai darītu labākus darbus;
- veselību - kas ir cilvēka dārgākā manta, ko mazpulka dalībnieks sargā, lai varētu labāk un ilgāk kalpot savai Tēvzemei – Latvijai (www.mazpulki.lv).

Latvijas Mazpulku vērtības ir:

- 1) labi padarīts darbs. Kaut visvienkāršākais. Sākot ar ideju un plānošanu un beidzot ar darba izvērtējumu - vai strādāts ar peļņu vai zaudējumiem. Tā ir laba mācība, kuru apgūst katrs mazpulka dalībnieks;
- 2) izpratne par demokrātiju. Veidojot sava mazpulka sabiedrisko dzīvi, mazpulka dalībnieki mācās uzklaut cits citu, pieņemt lēmumus, vadīt, organizēt un meklēt dažādus problēmu risinājumus;
- 3) latviskums un valstiska pašapziņa. Latvijas Mazpulku bagāto vēsture tiek iepazīta gan lasot grāmatas, gan klausoties mazpulku vecbiedru stāstījumus. Tas palīdz saprast, ka Latvija ir vienīgā vieta uz pasaules, kur skan latviešu valoda un kur dzīvo ļaudis, kam ir katram sava tautasdziesma;
- 4) sakopti Latvijas lauki. Mazpulki realizē vides projektus, sakopj aizmirstas, aizlaistas vietas. Tā kā mazpulki ir visā Latvijā, kopīgi tiek izdarīts liels darbs (www.mazpulki.lv, 2015).

Sakarā ar mazpulku kustību darba autore grib pieminēt Martu Rinku.

Martas Rinkas audzinātājas darbs sākās ar 1900.g., kad šī enerģiskā latviete Mīlgrāvi nodibināja pirmo lielāko latviešu bērnu dārzu, kurā pulcējās 120 bērni. Tā kā interese par šo bērnu dārzu bija liela, tad tanī pirmkārt uzņēma Dombrovska fabrikas strādnieku bērnus, otrkārt, bāreņus un tos, kam trūka tēvs vai māte. Lielākie bērni šeit lasīja, rēķināja, bet mazie izšuva, pina, locīja, zīmēja. Bērniem ierīkoja dārzu, kurā katram bērnam piekrita savas dobītes kopšana. Mazpulku ideja tātad savu pirmsākumu mūsu dzimtenē atrod Mīlgrāvi ap 1904.g. un tās pirmā izvedēja ir Marta Rinka (<http://www.rcb.lv/archive/files/Databases/Ziemeļblazma>, 2015)

Lasot vēsturiskos faktus, darba autore uzzina, ka bērnus, neskatoties uz visām ērtībām, nelutina, bet tos radina pie darba, kārtības, tīrības, spodrības un skaistuma. Bērniem pašiem jāienes svaigs ūdens karafē, jāizmazgā dzeramā glāze, jāslauka istaba un jāatbrīvojas no putekļiem, jākopj puķes, jābaro zivis akvārijā un tā tālāk. Bērni, kuri visus šos darbus pieraduši bērnu dārzā darīt, neskubināti dara tos arī mājā, pat kad kāda māte neizpratnē vai aklībā bērnus gribētu atturēt no lietderīgas pašdarbības.

Darba autore atceras lasīto par šo enerģisko sievieti tādēļ, ka varbūt, pateicoties viņai, radās bērnu dārzi. Arī pirmsskolas iestādē, kurā strādā darba autore, katrai grupai laukumā ir iekārtotas dobītes, kurās bērni strādā, kopj, novāc ražu, tātad māca bērnus strādāt, rūpēties par augiem, būt atbildīgiem.

Patrotiskā audzināšana mūsdienās nav tikai mazpulku darbība.. Darba autore atzīst, ka viņas pieredze par mazpulku darbību nav nekāda, jo par to ir b maz informācijas masu mēdijās, to darbība nav īpaši jūtama. Darba autore uzskata, ka par

patriotisko audzināšanu tomēr ir maza interese valstiskā līmenī, jo simtiem un tūkstošiem jauniešu un jauno ģimeņu aizbrauc no Latvijas, bet tikai retas atgriežas. Protams, iemesls tam galvenokārt ir sadzīves apstākļi un materiālais stāvoklis, bet, ja šie jaunieši būtu audzināti īstā patriotisma garā, tad savas zemes patrioti gan nebēgtu laimi meklēt svešās zemēs. Darba autore izdara secinājumus, ka patrioti nav arī mūsu valdībā – mūsu deputāti, ministri utt., jo netiek veikti efektīvi pasākumi, lai latvieši paliktu Latvijā.

K.Pētersone (bijusī Kultūras ministre) gan savā runā konferencē "Veidojot pilsonisko kultūru Centrālās un Austrumeiropas valstīs" uzsver, ka, veidojot pilsonisko audzināšanu, veikti pasākumi:

- jau 1995.gadā Saeimas apstiprinātajās Latvijas valsts kultūrpolitikas pamatnostādņēs teikts, ka "Latvijas valsts kultūrpolitikas pamatmērķis ir brīva, radoša personība, demokrātiskas nacionālas valsts garīgi izkoptā, humānā sabiedrībā. Pilsoniskās kultūras vērtību izpratne un apguve pašlaik ir aktuāls jautājums visās Austrumeiropas valstīs. Šo ceļu turpina arī nesen izstrādātā un Ministru kabinetā apstiprinātā Nacionālā programma "Kultūra";
- 1994.gada februārī uzsākta Miera Kultūras programmu, kura balstīta uz vērtībām, attieksmēm un nevardarbības, pamattiesību un brīvību ievērošanu;
- 1998.gadā UNESCO LNK sadarbībā ar Sorosa fondu Latvija organizēja izglītības darbinieku un skolēnu konferenci "Izglītības XXI gadsimtā: līdzdalība pilsoniskas sabiedrības veidošanā";
- 2000.gadā UNESCO Pasaules izglītības forumā Dakārā apstiprinātā Darbības plāna "Izglītība visiem" īstenošana ir virzīta uz pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanos un līdzdalību izglītības attīstības stratēģiju formulēšanā, ieviešanā un pārraudzībā. Sociālo pamatprasmju izglītība visiem, kurai šajā plānā veltīta īpaša uzmanība, tiek uzskatīta par būtisku priekšnoteikumu pilsoniskās līdzdalības attīstībā;
- arī Žaka Delora vadītās UNESCO starptautiskās komisijas ziņojums par izglītību divdesmit pirmajam gadsimtam "Mācīšanās ir zelts" runā par to, ka pirmkārt, katram ir pienākums būt, attīstīt savu kultūras un pilsonisko identitāti, lai apliecinātu savu vienreizējo esību. Otrkārt, katra pienākums ir mācīties dzīvot kopā, mācīties sadzīvot ar citiem. Tas nozīmē arī pienākumu sadzīvot ar arvien jaunu un izpausmēs neierobežotu citādību (Pētersone, 2015). Bet ir tāds iespaids, ka šīs programmas un idejas vairāk paliek teorētiskajā līmenī, nevis tiek realizētas dzīvē.

Bet visas šīs konferences un lēmumi reālo situāciju nav mainījušas.

Valsts izglītības satura centrs 2011./2012.mācību gadā audzināšanas darbā atkārtoti ir izvirzījis prioritāti - sekmēt skolēnu nacionālās un valstiskās identitātes un patriotisma nostiprināšanos, radot skolēniem iespējas līdzdalībai tautas tradīciju un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā un savas skolas, novada/pilsētas sabiedriskās un kultūras dzīves veidošanā. Patriotisma jūtas skolēnos nevar ieaudzināt kampaņveidīgi, reizi gadā, novembrī, liekot skolēniem ieņemt miera stāju un dziedāt valsts himnu tikai tāpēc, ka tā ir jādara. Skolā patriotisma jūtas skolēnos tiek veidotas visu mācību gadu gan mācību stundās, gan ārpusstundu pasākumos, radot skolēniem iespējas līdzdalībai savas valodas, novada un tautas vēstures un kultūras iepazīšanā un kultūrvides veidošanā. Mīlēt var to, ko pazīst, kas ir emocionāli tuvs un zināms. Cieņu cilvēks izjūt pret to, ko pats ir apzinājis un kā tapšanā pats ir piedalījies. Kopības sajūta ir patriotisma jūtu veidotāja (Poriņš, 2015).

Aija Tūna min pasākumus, kas saistīti ar pilsonisko audzināšanu:

- lielisks piemērs *kompleksai pieejai pilsoniskās izglītības īstenošanai* skolā bijis IAC īstenotais projekts „Mēs savai valstij”, kurš balstās uz programmu „*Demokrātijas pamati*” un kura rezultātā ikvienai Latvijas skolai pieejama vesela virkne tālākizglītības programmu un bagātīgs metodiskais materiāls jēdzienu vara, atbildība, taisnīgums un privātums apguvei ikvienā vecumposmā no pirmskolas līdz vidusskolai, kā arī visā skolā kopumā un darbā ar pedagoģisko kolektīvu;
- 2006.gada pavasarī Latvijā notika starptautiska pilsoniskās izglītības speciālistu konference, kas bija veltīta demokrātijas un daudzveidības jautājumiem. Uz šo pasākumu latviešu valodā tika pārtulkotas prominentas starptautiskas darba grupas izstrādātās vadlīnijas „Demokrācija un daudzveidība”, kas pieejamas IAC bibliotēkā un var ikvienam kalpot kā darba plāns un pārbaudes instruments pilsoniskās izglītības jomā. Šīs vadlīnijas ietver tādu jēdzienu kā demokrācija, daudzveidība, globalizācija, ilgtspējīga attīstība, imperiālisms un vara, aizspriedumi, diskriminācija un rasisms, migrācija, identitāte un daudzveidība, daudzpusīgas perspektīvas un patriotisms un kosmopolītisms analīzi un saikni ar skolas dzīvi un lomu.
- nākamā ir ES finansētā IAC projekta „*Pilsoniskās līdzdalības iespējas daudzkultūru sabiedrībā: no zināšanām līdz darbībai*” Tā ir jauna iespēja izveidot, aprobēt un piedāvāt Latvijas izglītības darbiniekiem jaunus materiālus un atbalstu pilsoniskās izglītības jomā (Tūna, 2015). Bet arī šie dokumenti ir vairāk saistīti tieši ar skolēnu patriotisko audzināšanu, nevis pirmskolēnu.

Latvijas kultūrpolitikā īpaši tiek akcentēts nacionālās identitātes un kultūras mantojuma saglabāšanas princips. Kultūrpolitikas prioritārie uzdevumi nacionālās identitātes un kultūrvērtību stiprināšanai ir: pilnveidot Latvijas kultūras mantojuma saglabāšanu, aizsardzību, izpēti un pieejamību, īpašu uzmanību veltot sabiedrības izglītošanai par kultūras mantojuma lomu valsts ilgtspējīgā attīstībā (Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015.gadam)

Pirmsskolas izglītības mācību satura programmas uzdevumos norādīts:

- veicināt pozitīvas attieksmes veidošanos pret sevi, līdzcilvēkiem, apkārtējo vidi un Latvijas valsti;
- rosināt piedalīties gadskārtu ieražu svētku, Latvijas valsts svētku svinēšanā;
- cienīt valsts simboliku (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012).

Ausma Špona skaidro, ka tagad veidojas paaudze, kuras ideāli un vērtības saistīti ar demokrātisku sabiedrību, kuras augstākā vērtība ir humāna personība – viņas brīvība, patstāvība (autonomija) un atbildība kā tas kodols, kas veidojas un attīstās darbībā. Tas ir arī mūsu audzināšanas vispārējs mērķis (Špona, 2006). Lai to īstenotu, jāsaprot, ka autoritārisms, vardarbība un piespiešana ir apstākļi, kas neveicina humānas personības veidošanos, kā arī tas, ka demokrātija nav visatļautība. Arī vāja griba, bezmērķīgas dzīvesdarbības traucē personības veiksmīgu attīstību. Ikdienas dzīvē gan bieži vien ir redzama cita aina, jo patriotisma izpausmes nav apkārtējas vides piemērošana, skaisto un svēto vietu demolēšana utt. Daudz cilvēku nesaprot to, ka demokrātija nav visatļautība.

Kā atzīst Ruta Baltušīte: „Jebkurš labs darbs sākas ar labu domu. 21. gadsimtā skolotāji ir labu domu nesēji, kuras realizēs dzīvē paši un viņu skolēni. 21. gadsimta izglītībai ir jāklūst par sirds izglītību” (Baltušīte, 2006, 213). Diemžēl skolotāji vieni nevar realizēt šo sirdsizglītību, tai jā sākas ģimenē, un tajā jāiesaistās visai sabiedrībai.

Noteikti būtu jāizprot, kur ir tie humanitātes bremsējošie spēki, lai valdība, skolotājs, vecāki varētu pārdomāt šos jautājumus un mainīt savu attieksmi:

- nesakārtotība likumdošanā;
- izglītības zemais prestižs sabiedrībā;
- nesakārtotība izglītības pēctecībā;
- pārlieta centralizācija;
- savstarpēja nesaprašanās, nevēlēšanās uz klausīt citus;
- autoritāra vadība;
- sabiedrības degradācija;
- sociāli ekonomiskā situācija valstī;

- vardarbības, varmācības un seksa popularizēšana plašsaziņas līdzekļos;
- bailes riskēt;
- vecāku neieinteresētība lauku bērnu izglītošanā (Lāščenko, Druzika, 2004, 27).

A.Tūna raksturo jautājumus, kas aktuāli katram skolotājam un skolēnam, bet kopumā veido pilsoniskās izglītības dienaskārtību mūsdienu skolā kopumā. Darba autore uzskata, ka to var attiecināt arī uz pirmskolu:

- mudināšana un atbalsts, lai skolēni izvērza sev mērķus, plāno savu laiku un veicamās darbības, iedzīvina savas idejas praksē;
- skaidras un konsekventas prasības no skolotāju puses attiecībā uz veicamajiem darbiem, kas nemainās atkarībā no garastāvokļa vai attiecībām pret individuālu skolēnu;
- konsekventa, skaidra un taisnīga vērtēšanas sistēma;
- cieņas pilna attieksme vienam pret otru neatkarīgi no vecuma un ieņemamā amata, arī grūtību un neveiksmju gadījumos;
- droša un stimulējoša mācību vide;
- konstruktīva pieeja konfliktu risināšanai, ja tādi rodas;
- labvēlīga un konsekventa atbalsta sniegšana skolēniem, kam rodas grūtības mācībās, informējot un iesaistot vecākus; ne pārmešanai vai sodīšanai, bet kopīgu risinājumu meklēšanai;
- daudzveidības un dažādības, tai skaitā viedokļu, pieredžu, mācīšanās stilu atzīšana un izmantošana visu kopīgajās interesēs (Tūna, 2015).

Precīzi Izglītības pamatuzdevums formulē Edgars Kramiņš, skaidrojot, ka tie ir - palīdzēt sabiedrībai saskaņot to būtisko, kas slēpjas piederības izjūtā savai valstij un cilvēcisko attiecību skaistumā. Prāts, bagāta jūtu pasaule, izkopta pašrefleksija un jēgpilna, radoša darbība padara ikvienu cilvēku par sev un citiem cilvēkiem vajadzīgu personību, izsaka augstāko sevis apzināšanos un sevis veidošanas dabu (Kramiņš, 2012, 11).

Patriotisms ir cieši saistīts ar ģimeni, ar spēju un vēlēšanos pārstāvēt savu ģimeni, aizstāvēt tās godu. Dzimtene sākas no ģimenes, no attiecībām tajā, un nozīme te ir arī pavisam vienkāršām lietām. Piemēram, kopīgas ģimenes ekskursijas, Latvijas skaistāko vietu apskate – tas arī ir patriotisms un tam nemaz nav jābūt demonstratīvam un skaļam. Ja vecāki valsts svētkos var būt kopā ar bērniem pie Brīvības pieminekļa – tas arī rada kopības izjūtu. Skola rīko kopīgus gājienus uz dažādiem valsts svētku pasākumiem, bet, ja tādos dodas vecāki ar bērniem, tad tas vispirms jau parāda pašu

vecāku attieksmi pret mūsu valsti, līdz ar to arī bērnu attieksme veidojas tāda pati, jo bieži vien viņi mācās no tā, ko redz, nevis no tā, ko viņiem stāsta (Poriņš, 2015).

O.Pavlovs skaidro, ka mūsdienās Dzimtenes vārds ir jālieto biežāk, apzinoties savu patriotismu, jo:

- tas piepilda valstiskā patriotisma ētisko prasīgumu ar dzīvām, tiešām uzticēšanās emocijām, kuras vajadzīgas identifikācijai ar valstiskām vērtībām;
- Dzimtenes mīlestība var būt par mūsdienīgas patriotiskās audzināšanas sākumpunktu, kas prasa, lai nevaldītu vienvirziena ideoloģijas spiediens uz audzināmā prātu, lai pastāvētu indivīda un valsts interešu savstarpējās uzticēšanās gaisotne (Pavlovs, 2000).

Nacionālās pašapziņas veidošanos jaunajā paaudzē sekmē:

- iepazīstināšana ar dzimtenes dabas skaistumu;
- aktīva iekļaušana savas tautas vēstures izpētē;
- iepazīstināšana ar savas tautas kultūras vērtībām;
- aktīva līdzdalība savas tautas tradīciju kopšanā;
- lepnuma izjūta par savas tautas ievērojamu personu sasniegumiem politikas, kultūras, zinātnes, mākslas, izglītības, tautsaimniecības darbā;
- aktīva līdzdalība novadpētniecības darbā;
- valsts simbolikas zināšana un cienīšana (Žukovs, 1997, 177).

Pārzinot bērnu vecumposmu īpatnības, gribas aktualizēt to, ka bērnu morālā apziņa attīstās pirmajos divos dzīves gados, un tas notiek tikai kontekstā ar viņu emocionālo un sociālo attīstību. Tāpēc uzsvars jāliek uz mazā sabiedrības locekļa ģimeni un tās lomu bērna tālākā attīstībā. Skolā bērni atnāk jau ar konkrētu „bagāžu”, t.i., zināmām vērtībām, kas veidojušās viņu ģimenēs. Skolā tiek papildinātas tās vērtības, kas bērnos jau ir, un veidota saskare ar tām, kas valda šobrīd sabiedrībā (<http://www.grobinapsk.lv>). Darba autore piebilst, ka arī uz pirmsskolas iestādi bērni atnāk ar to „bagāžu”, ko viņam devusi ģimene.

Bērnām ir grūti saprast, kas ir valsts, kāda ir himnas un karoga nozīme, taču vecāki vai skolotājs kopā ar bērnu var meklēt Latviju globusā, redzēt, cik pasaulē ir daudz valstu, kur atrodas Latvija, veicināt bērnus iepazīt Latvijas dabu, mācīties iemīlēt un lepoties ar tām lietām, kas mūs atšķir no citiem – bagātīgu tautasdziesmu pūru, dziesmu svētkiem, kupliem mežiem, ezeriem un daudzām citām bagātībām (Indriksone, 2015). Šādas sirsnīgas un patriotiskas aktivitātes, bērnam raisīs arī patiku pret valsts svētkiem, un kļūt par jauku un sirsnīgu tradīciju gan ģimenē, gan pirmsskolā, gan skolā.

Pēdējos gados maz skan dziesmu un dzejoļu par Dzimteni un tautu mācību stundās un ārpusstundu nodarbībās. Attieksmi pret valsti, sabiedrību veido:

- zināšanas par valsts iekšējo un ārējo politiku;
- izpratne par demokrātijas attīstību sabiedrībā un cilvēku labklājību, lepnumu par sasniegumiem dažādās dzīves nozarēs;
- aktīva iekļaušanās un līdzdarbība sabiedriskajos notikumos;
- tautas kopības un ģimenes vienības izjūta (Špona, 2006, 114).

O.Pavlovs (2000) skaidro, ka mūsdienas latvisko patriotismu audzinot, jāņem vērā pēdējos gadsimtos ieviestās izmaiņas, jāprot saskatīt katru patriotisma sistēmas elementu un to, ka Dzimtenes vārdu skārusi jauno laiku elpa. :

Dzīvestelpas un mājas pasaules filozofiskais skaidrojums. Dzīves telpa ir indivīda skatījuma filozofisks apzīmējums uz sev tuvāko sociālo vidi un sevi šajā vidē, kur fokusējas pašas svarīgākās bērna gadu un attīstības perioda atmiņas.

Mājas pasaule kā centrēta telpa. Mājas nevar izmērīt pēc klasiskās fizikas likumiem, jo tā tad ir tukša shēma bez attieksmes, ko rada tikai cilvēka klātbūtne.

Dzimtene kā uzticēšanās vieta. Uz jautājumu, no kurienes cilvēks ir, viņš min to vietu, kas viņam tuvāka (no Rīgas, no Malienas, no mājas – no Alūksnes)). Ja cilvēks min piederību dzimtajam novadam, tad viņš it kā apliecina zināmu atbildību par to, min vietu, kur viņš jūtas vislabāk.

Uzticēšanās pasaules psiholoģija. Uzticēšanās Dzimtenei cilvēkam nepieciešama, lai paātrinātu visu garīgo vajadzību apmierināšanu, virzot to no drošības sajūtas uz pašrealizāciju, kurā altruistiski un patstāvīgi cilvēki sāk darboties sabiedrības labā. Patriotisms ir galveno vajadzību papildījuma reaģents.

Dzimtene raksturo telpas, laika un saskarsmes pazīmes. Dzimtene kā telpa ir simbols un kultūrzmēs izteikta attieksme pret dzimto, iepazīto darbības vietu. Nozīmīga uzticēšanās joma ir dzimtenes kā darba un saskarsmes vieta. Dzimtene laika robežās tiek konstruēta atmiņās, tās ir pievienotas tagadnes pieredzei.

Šie O.Pavlova skaidrojumi labāk ļauj izprast patriotisma un Dzimtenes mīlestības būtību.

Par tēvzemes mīlestības jūtu audzināšanu nopietni sāka interesēties jaunlatvieši, aizsākās arī tautskolotāju darbības atmoda. Jaunlatviešu galvenais uzdevums bija darbošanās tautas izglītībā.

Patriotiskā audzināšana turpinājās arī neatkarīgās Latvijas laikā no 1918.-1940.gadam. Patriotisms saistās ar tādām kategorijām kā pienākums, atbildība, varonība, gods un cieņa.

Pēc neatkarības atgūšanas liela loma patriotisko jūtu audzināšanā ir mazpulku darbībai. kā arī tiek organizēti semināri, konferences par patriotisma audzināšanu.

Patriotisms sākas ar piederības izjūtu savai ģimenei, sabiedrībai, kurā cilvēks uzturas. Tieši vecākiem sākotnēji ir noteicošā loma bērna piederības izjūtas attīstīšanā. Pirmās piederības izjūtas bērnam rodas ģimenē, kur tiek koptas savas tradīcijas, ģimenes lokā svinēti svētki, stāstīts vecvecāku pieredzētais.

Pilsonisko izglītību var mācīties caur mācību ekskursijām, stāstījumiem, pārrunām, dažādām situācijām, didaktiskajām spēlēm, rotaļspēlēm, dialogiem, sadarbību ar vecākiem, PII pasākumiem un gadskārtu svētkiem u.c.

Šos gadskārtu svinēšanas jautājumus darba autore tuvāk apskata nākošajā nodaļā. Bet, protams, jāatceras, ka tikai ar gadskārtu svētku svinēšana vien bērnos neraisīs patriotisma jūtas.

Secinājums

Latvijas vēsturē visos laikos aktuāls bijis jaunās paaudzes patriotiskās audzināšanas jautājums. To uzsvēra savos darbos un īstenoja praksē jaunlatvieši 19.gadsimtā. Īpaša vērība patriotiskajai audzināšanai tika veltīta, nodibinoties Latvijas valstij 1918.gadā. Arī padomju varas gados par to domāts, taču audzināšana bija pakļauta valdošajai ideoloģijai. Mūsdienās globalizācijas apstākļos patriotiskā audzināšana ieguvusi sevišķu aktualitāti. Tā jāstiprina jau agrā bērnībā.

4. PATRIOTISKĀS AUDZINĀŠANAS IZPĒTE PII UN ĢIMENĒ

4.1. Pasākumi PII kā patriotiskās audzināšanas līdzeklis

Darba autore uzskata, ka katram skolotājam būtu jāiepazīst O.Pavlova atziņas par patriotiskās audzināšanas principiem, jo ieteikumu par šo tēmu metodikā ir ļoti maz. Šie principi ir:

- patriotu raksturo emocionāla, tikumiski nesavtīga identifikācija ar dzimteni, tautu valsti;
- ja dzimtenes mīlestība un nacionālā pašapziņa rodas daļēji intuitīvi, tad valstisko pašapziņu vajag rūpīgi kopt;
- tikumiskās, politiskās un patriotiskās pārlicības nevar iemācīt, tāpēc galvenais princips ir pašaudzināšana, pašapziņa, kam jāpielāgo arī audzināšanas neuzspiestās metodes;
- gatavu apgalvojumu iekalšanai jāpaliek pagātnē, bet jāatklāj patiesība par valsts vēsturi, nevajag slēpt problēmas, kuras rodas pārejas posmā uz demokrātiju (darba autore uzskata, ka tas attiecas uz skolas vecuma bērniem);
- emocionāli tuvā dzimtā dzīvestelpa var būt tilts uz pilsonisko atbildību valstiskā līmenī;
- jāvecina līdzdalības iespējas patriotiskajos pasākumos, lai katrs patriotiskais pasākums būtu labi sagatavots, jo šeit noteicošā ir nevis loģika, bet līdzpārdzīvojums;
- patriotiskā un tikumiskā audzināšana veiksies sekmīgāk, ja tā būs sistemātiska visos jauniešu (bērnu) kolektīvos un visās dzīves sfērās;
- visiem, kam dzimtene uzticējusi jauniešu (bērnu) patriotisma veidošanu, jābūt gataviem, ka izšķirošā nozīme var būt audzinātāja paša tikumiskajai un profesionālajai autoritātei un prasmei ietekmēt jauniešus (Pavlovs, 2000).

Darbā analizēts X pirmsskolas iestādes darba saturs, kas saistīts ar patriotisko jūtu audzināšanu un tautisko tradīciju izkopšanu. Tas visefektīvāk izpaužas, svinot Miķeļus, Mārtiņus, Ziemassvētkus, Lieldienas, Līgo svētkus. Ļoti svarīgi ir 18.novembra svētki, arī Mātes diena.

Bērnu nacionālo un pilsonisko audzināšanu sekmē gadskārtu svētku svinēšana. Gadskārtu svētku tradīciju izpratnē nozīmīgu triādi veido cilvēks-daba-sabiedrība. Pieredzes gūšana kopā ar sev nozīmīgiem pieaugušajiem kultūras tradīciju apguvi

padara bērna acīs vēl nozīmīgāku, jo svētki ir sociāla un kultūras parādība, kuras svarīgs princips ir dažādu paaudžu savstarpēji bagātināša sadarbība (Špona, 2015, 66).

Kulturoloģiskās pieejas izmantošanas rezultātā bērns pirmsskolā:

- iegūst sistēmisku un sistemātisku priekšstatu par tautas kultūras tradīcijām laika struktūrā kalendārā gada ietvaros;
- prot pamatot svētku norises vietas izvēles nozīmi;
- ir guvis pieredzi sadarboties ar dažādu paaudžu cilvēkiem svētku sagatavošanas un svinēšanas procesā, izjūt piederību sabiedrībai un tās tradīcijām;
- prot savam vecumam atbilstīgi sagatavoties gadskārtu svētkiem, ir guvis priekšstatu par svētku nozīmi savā un sabiedrības dzīvē;
- ir guvis pieredzi dziedāt svētku situācijai un darbībai atbilstīgas tautas dziesmas;
- ir guvis priekšstatu par svētku darbību un atribūtu simbolisko nozīmi;
- pazīst, iesaistās un prot novadīt svētku rituālam atbilstīgas rotaļas un spēles, ir guvis priekšstatu par šo rotaļu un spēļu simbolisko nozīmi konkrētu svētku rituālā;
- ir guvis pieredzi un vēlmi muzicēt individuāli un kopā ar citiem, spēlēt paša gatavotus vienkāršus, tautas kultūras tradīcijām atbilstīgus instrumentus;
- prot minēt un uzdot mīklas, stāstīt pasakas, teikas, spoku stāstus u.c.;
- prot nosaukt svarīgākos svētku atribūtus dažādos gadskārtu svētkos, ir iesaistījies to sagatavošanā;
- prot uzvesties dažādās svētku situācijās atbilstīgi komunikatīvajam nolūkam;
- izjūt nepieciešamību gadskārtu svētku tradīcijas izzināt un svinēt svētkus arī turpmāk (Siliņa-Jasjukeviča, 2015, 68).

Gan ģimenei, gan skolotājiem būtu jāievada bērni mūsu tautas bagātīgajā folkloras pasaulē, jo tieši folklorā ir visbagātākais informācijas materiāls. Bērnos būtu ieaudzinaamas tās morālās un tikumiskās vērtības, kas cildinātas tautas dziesmās, pasakās, teikās, ticējumos. Bērniem jāsniedz priekšstats par gadskārtu svētku svinēšanu.

Interesantas atziņas izsaka V.Muktupāvels, salīdzinot gadskārtas ar mūsu senču ozolu: „Mūsu senču ozols ir tepat - blakus, apkārt. Lai to apjaustu, vajadzīga skaidra, nesteidzīga doma, patiesa vēlēšanās un sirdsgaisma. Tad tas atklājas savā diženumā: spēcīgi zari sniedzas debesīs, saknes – pazemē, bet pa vidu – varens stumbrs. Mūsu sākotne un bērniība – koka zelta zaros. Stumbrs – tā ir formu pilnība, nepārtraukta saikne starp galotni un saknēm. Saknes – tā ir dzīva pagātne, kas mūs notur šajā pasaulē, ļauj būt līdzsvarā. Gadskārtas rit ap koku nemainīga kārtībā” (Muktupāvels, 1989, 8).

Daudz labu ideju var smelties S.Oļenkina atziņās par gadskārtu svētku organizēšanas iespējām pirmsskolas pedagoģiskajā procesā. Tradicionālā kultūra aptver trīs aspektus:

- audzinošajā aspektā galvenais ieguvums ir tas, ka bērni mācību procesā gūst pozitīvu attieksmi pret savas tautas kultūras mantojumu, tiek sekmēta viņa etniskā identitāte, priekšstats par tradicionālajām vērtībām – ģimeni, valsti, dabu, darbu u.c.;
- attīstošajā aspektā tiek pilnveidotas bērnu socializācijas prasmes, estētiskais un ētiskais pasaules uzskats, bērnu sensomotorā attīstība (prasme pārvaldīt balsi, ķermeni u.c.), tēlainā domāšana, iztēle un emocijas;
- izglītojošā aspektā tā ir iespēja kvalitatīvi iepazīt dzimtās valodas un etniskās kultūras būtību, apgūt kultūras simbolus, kas ļauj izprast arī citu tautu kultūras, dzejas, vizuālās mākslas, kustību valodu (Oļenkins, 2008, 89).

Tāpat skolotājiem jācenšas bērņus iepazīstināt gan ar bagātīgo folkloru, gan ar latvisko gadskārtu svinēšanas tradīcijām – rotaļām, maskām, dažādām izdarībām.

Miķeļdiena. Tie ir pirmie gadskārtu svētki, kurus svin mācību gada sākumā septembra beigās.

Skolotājas iepazīstina bērņus ar šo svētku svinēšanas būtību: pēc Miķeļiem dienas kļūš īsākas, nakts garākas. Šos svētkus sauc arī par Rudenājiem, Apjumībām, Appļāvībām un Jumja dienu, jo tie ir rudens ražas novākšanas svētki, kad godina Jumi. Jumis ir dubultauglība (divas vārpas uz viena stiebra, divi riekstu kodoli vienā čaumalā utt.), bet Jumis ir arī auglība un svētība, kas slēpjas rudens ražā. Miķeļi ir tirgus diena. Kad bija sakopti lauki un sētas, tad sāka telpu rotāšanu. Miķeļdienās telpas tiek rotātas: vāzēs liek rudzu vārpas, pie sienām piekarina rudzu vārpu vainagus, tie simbolizē auglību un pārticību. Tāpat telpās lika pīlādžu zarus ar sarkanajām ogām, jo tie atbaidot ļaunos zarus (I.Reizniece (2006), Lejniece (1998), Mellēna, Spīčs (2004), Kārkle (2008).

Gatavojoties Miķeļdienai, skolotājas kopā ar bērņiem:

- mācās tautas dziesmas ticējumus par Miķeli:
Miķeli gaidīju
Kā savu brāli:
Tas deva malciņu,
Tas kumosīņu.
- bērņi mācās rotaļas „Burkāniņi, kāpostiņi”, „Aizbrauca mans vīrelis”, „Podu māte”, „Kur tie tādi”;

- bērniem patīk pasakas un teikas, tāpēc skolotāja stāsta teiku: „Par auzas skaru”, pasaku „Cilvēka maizes tiesa”;
- skolotājas organizē rotaļnodarbības par Jumi, par maizi;
- katrā pirmsskolas grupā bērni kopā ar vecākiem ir pagatavojuši interesantus eksponātus Rudens ražas izstādei, kuru pēc tam iet apskatīt citas grupas (skat. 1.pielikumu);
- PII ir tradīcija rīkot Miķeļdienas gadatirgu, kurā tiek pārdots kaut kas no piemājas dārziņiem vai pārdod dažādas pašgatavotas lietas no dabas materiāliem – zīlēm, kastaņiem, zirņu un pupu pākstīm, rudens lapām. utt.

Mārtiņdiena. Skolotājas iepazīstina bērnus ar šo svētku būtību. Mārtiņi noslēdz garu un smagu darba posmu, kurš sākas ap Jēkabiem (25. jūlijā) ar rudzu pļauju, turpinās pēc Miķeļiem (29.septembrī), kad svin Applāvības, padarot atlikušos rudens darbus, pirms zeme nav aizgāju pie miera. Līdz Mārtiņiem jābeidz rudens aršana un kulšana, lai nosvinētu arī apkūlības. Pēc Mārtiņiem beidzas arī pieguļas un ganu laiks, nokauj tos lopus, kurus neturēs pa ziemu. Galvenās rūpes un rituāli veltīti mājlopu, galvenokārt zirgu, pārziemošanai.

Skolotājas sniedz bērniem informāciju par dažādām maskām un to nozīmi. Maskas ir dažādas. Daļa pārgērbjas par ubagiem, zīlētājiem, brūtes pāri, par lāčiem, par nāvi, par mazo vīriņu, par garo sievu utt. Vīrieši mēdza pārgērbties par sievietēm, bet sievietes – par vīriešiem. Līdzī vienmēr bija mūzika. Pēc mielasta visi Mārtiņbērni sākuši iet rotaļās (Rancāne, 2009, 44.-46.).

Jau pirms svētkiem tiek dekorētas grupas telpas, izmantojot salmus, niedres, krāsainas dzijas pavedienus, zīles, pīlādžogas, kaltētas lapiņas u.c. materiālu.

Kopā ar bērniem tiek organizētas šādas aktivitātes:

- mācās tautas dziesmas un ticējumus:

Kas skanēja, kas žvadzēja
Avotiņa lejiņā?
Mārtiņš savu kumeliņu
Iemauktos žvadināja.
- Mārtiņos skolotājas parasti rīko mīklu minēšanas sacīkstes gan vienā grupā, gan grupu starpā. Tā bērni apgūst mīklu minēšanas prasmes;

Piemēram: sieva stāv uz vienas kājas, simt lakatu mugurā (kāpostgalva), mazs gulstas, liels ceļas (sēkla), mazs, mazs šūpulītis, pilns mazu bērniņu (zirņa pākstis) u.c.

- protams, neatņemama svētku sastāvdaļa ir tautiskās rotaļas, piemēram: „Kur ta' tu nu biji, āzīti manu”, „Kas rīb, kas dimd?” u.c.;
- grupās vizuālās mākslas nodarbībās bērni zīmē vai aplicē, kāds varētu izskatīties Mārtiņš, pēc tam tiek rīkota šo darbu izstāde. Ierosmi rotaļām var smelties A.Kārkles pedagogiskajā pieredzē, jo tajā apkopots liels skaits tautisko rotaļu par Miķeļiem (Kārkle, 2008); tiek zīmēti, aplicēti Mārtingaiļi;
- Mārτιņdienā notiek grupu gājiens no vienas grupas uz otru, uzliekot kādas pašu gatavotās maskas, ejot rotaļās, dziedot, uzdodot mīklas;
- ir pieredze arī par to, kā var rīkot Mārτιņu radošās darbnīcas, kurās bērni kopā ar vecākiem un vecvecākiem mācās gatavot puzles, pin pīnītes utt.;
- interesants pasākums bija sagatavošanas grupas vakarēšana kopā ar vecākiem, kurā bērni kopā ar vecākiem vija aukliņas, gatavoja interesantus darbus no zīlēm, kastāņiem, gatavoja rudenīgus apsveikumus utt. un runāja tautas dziesmas, minēja mīklas, dziedāja tautas dziesmas. Bija sagatavoti arī nelieli Mārτιņdienas cienasti.

Ziemassvētki. Skolotāja iepazīstina bērnus ar Ziemassvētku būtību. Izmantoti bērnu stāstījumi no pieredzes par to, kā viņu ģimenē tiek svinēti svētki.

Ziemassvētki latviešiem allaž bijuši un būs auglības, cerības un gaismas svētki. No Saules gaismas labvēlības taču atkarīga visa dzīve uz zemes. Tas ir jaunas dzīvības sākuma laiks, kurā notiek daudz maģisku rituālu. Svinot Ziemassvētkus, vienmēr jāpatur prātā šo galveno rituālu iedarbība, jebšu citādi zūd jebkāda jēga un saturs latviskiem Ziemassvētkiem. Citādi tās būs tikai svešu tautu atnestas tradīcijas (Stalte, 1989, 6).

Aktivitātes, gatavojoties Ziemassvētkiem:

- jau pirms Ziemassvētkiem tiek gatavoti dažādi dekori grupai – zvaigznītes, sniegpārslas, eņģeļi, eglītes, piparkūku vīriņi, ziemas skati u.c. (skat. 2.pielikumu ar turpinājumiem) Tiek gatavoti ielūgumi vecākiem uz svētkiem, apsveikumi. Vecākās grupas gatavo vienkāršus puzurus un pārrunā to nozīmi;
- ļoti labprāt bērni klausās stāstījumus par to, kā Ziemassvētkus svin citas tautas. Uzzina, kā sauc Ziemassvētku vecīti citās valstīs (Santaklauss, Ded Moroz u.c.);
- skolotāja kopā ar bērniem lasa un mācās no galvas tautas dziesmas, ticējumus;
- tiek apgūtas dažādas rotaļas. Ziemassvētkos dziedāja dziesmas, gāja rotaļās. Par īpašām Ziemassvētku rotaļām pētnieki uzskata tās, kurās mēnesim jāķer saule vai vilkam kaza – tā esot gaismas cīņa ar tumsu, kas noris Ziemassvētkos. Tādas

rotaļas ir „Gulēja saulīte”, „Neguli, saulīte, ābeļu dārzā”, „Saules un Mēneši”, „Ganu es aitiņas” u.c. (Reizniece, 2006, 71.- 75.);

- bērniem ļoti interesanti uzzināt par daudzajām maskām un to nozīmi.
- Budēļu viepļi jeb maskas attēlo pārdabīgas būtnes (velnu, raganu, Lausku), dzīvniekus (lāci, kazu, vilku, gaili, dzērvi, zirgu), priekšmetus (dzirnavas, siena kaudzi, labības kūli), cilvēkus (garo sievu, mazo vīru, čigānu, žīdu), augus (kāpostu galvu, sēni, koku). Šajos viepļos saskatāma simbolika, kas atbilst latviešu tautas raksturam un uzskatiem: piemēram, vilks nozīmē ļaunumu, salu un tumsu; lācis - tūļīgumu, slinkumu, miegainību; zaķis - lišķību un bailes; kaza - labos tikumus un gaismu; dzērve - gudrību, apdomību un prātu; garā nakts melnas sievas veidā attēlo dabas pamiršanu rudenī, bet ne nāvi. Nāves tēls ar izkapti pār plecu pazīstams austrumu tautās un neiederas latviešu uzskatos par miršanu (Grīni, 1992, 67).
- ir grupas, kuras reizēm sadarbībā ar vecākiem arī gatavo maskas, izmantojot informāciju par masku aprakstiem;
- ir grupas, kurās bērni kopā ar skolotājām gatavo un cep piparkūkas;
- rīkoti Ziemassvētki, kuros tika sarīkota izstāde ar priekšmetiem, kuros ir latvju rakstu zīmes. Sadarbībā ar vecākiem tika atnesti dažādi dekoratīvie māla trauki, jostas, prievītes, cimdi, zeķes u.c.;
- protams, notiek arī pašu Ziemassvētku svinēšana. Visbiežāk tie ir saistīti ar tautisku uzvedumu – ķekātās iešanu, kad tiek runātas tautas dziesmas, dziedātas dziesmas, runāti ticējumi un iets tautiskajās rotaļās. Svētkos iesaista arī vecākus. Tieši šajos svētkos ir jauki izmantot bagātīgo latviešu folkloras materiālu.

Meteņi. Darba autore pirmsskolas izglītības iestādē tiek svinēti arī šie svētki. Bet efektīgi tie ir tikai tad, ja ir sasnidzis sniegš. Arī ar Meteņu būtību bērni jāiepazīstina.

Ar Meteņiem beidzas ziema un sākas pavasaris, un tos svin ap 7.februāri. Tie ir ziemas pavadīšanas un pavasara gaidīšanas godi starp Ziemassvētkiem un Lieldienām. Meteņiem ir daudz un dažādu nosaukumu – Vastlāvis, Lastavāgs, Miestenis, Pīrāgu diena, Buduļu vakars (Meteņi, 1999, 2).

Meteņu dienas ieražu pamatā ir rūpes par nākamā gada auglību un labklājību. Meteņos jāvizinās ar ragaviņām no kalna, jābrauc ciemos, lai augtu gari lini. Vēl Meteņos jāpacenšas visādās spēlēs. Šajos svētkos auglību veicinoša ir varena dancošana, kā arī savstarpēja lielīšanās. Pārgērbjas par čigānu, dzērvi, lāci, lāča dīdītāju, āzi, kurpnieku, skroderi, nabagu, žīdu, mednieku. Pats Metenis uzvilcis kažoku uz kreiso

pusi, izvēris cimdus, apgriezis ausaini uz otru pusi. Pie apģērba piekarināti zvaniņi, rokā rīkste (Mellēna, Spīčs, Muktupāvels, Irbe, 2004, 254).

Arī Meteņu dienā bērni tiek iepazīstināti ar dažādām interesantām tradīcijām:

- tautas dziesmas, ticējumi par Meteņiem, dziesmas „Nāc, nākdamis, Metenīti”, „Vizu, vizu, Metenīti”. I.Žogota uzsver, ka folklorā ir vērtība pati par sevi. Tas ir mūsu senču mantojums – drošs pamats, uz kura būvēt savu pasaules modeli katram pašam. Zināšanas tiek sniegtas atsevišķās nodarbībās, bet ne atrauti no apkārtējās pasaules, ne ārpus ikdienas, bet saistībā ar to (Žogota, 2008, 240).
- bērni zīmē Meteni (vai arī aplicē);
- mūzikas skolotāja mudina bērnus spēlēt ar dažādiem neparastiem, pašgatavotiem mūzikas instrumentiem;
- sagatavošanas grupas bērni zīmē gada apli, pieraksta aplī svētku nosaukumus;
- rotaļas pārsvarā notiek ārā, it īpaši, ja ir sniegs. Tad iet rotaļās „Meteņa skrējiens”, „Meteņa ķēde”, īpaši jautra ir rotaļa „Meteņa panna”.
- bērnus iepazīstinām ar Krievijā svinētajiem līdzīgajiem svētkiem – Masļeņicu, tādēļ pēc āra aktivitātēm tiek dzerta tēja un ēstas pankūkas;
- svētkos vienmēr ierodas pats Metenis (reizēm tās ir kāds pārgērbies bērna tētis vai skolotāja). Bērni parasti pārgērbjas – zēni par meitenēm, meitenes par zēniem. Metenis ierodas, ģērbies kažokā, rokā rīkste, maisiņš ar konfektēm. Notiek pikošanās, sacīkstes ar kamaniņām u.c. aktivitātītes. Bērniem jānodzied dziesma par Meteni, jānoiet pa sniega valni, jāizlien cauri tunelim un par saviem pūliņiem saņem "Laimes pogu" - pogu, ar kuru sev piešūt laimi;
- katra grupa demonstrē savas pagatavotās Laimes pogas un saņem apbalvojumus par skaistāko, krāsaināko, lielāko, oriģinālāko utt. Pogu.

Pedagoģe I.Žogota skaidro, kāpēc bērnus būtu jā māca svinēt Meteņus:

- lai bērni uzzinātu un iepazītu latviešu gadskārtas svētkus, to norisi, lokālās tradīcijas, būtu to pārmantotāji un tālāk nesēji;
- lai izjustu atvadas no ziemas un pavasara sākumu, iezīmētu šo robežu kā latviešu gadskārtu svētku kalendāra neatņemamu sastāvdaļu;
- lai izprastu Meteņos veicamo ieražu pamatideju – rūpi par nākamā gada auglību, ražu un labklājību;
- lai iepriecinātos, gūtu prieku no maskošānās, spēkošanās, vizināšanās un savstarpējās komunikācijas, neaizmirstot, ka tradicionālā kultūra pēc savas dabas ir uzlūkojama kā dzīves dažādo izpausmju visaptveroša parādība, kas tomēr ir atšķirīga katrā konkrētā vietā. (Žogota, 2008, 260).

Svētku nobeigumā jauks pasākums ir šāds: - Metenis atstājis trīs pogas. Bērniem būtu jānovērtē savs darbs nodarbības laikā un jāizvēlas viena no pogām. Zelta saules poga – ja bijis aktīvs, uzmanīgs, labi sadarbojies ar citiem. Sudraba mēness poga – ja bijis centīgs, aktīvs, bet dažreiz bijī neapmierināts ar sevi un uzskati, ka vari darboties labāk. Vara poga – ja garlaikojies, bijis neuzmanīgs, neaktīvs un var darboties daudz labāk.

Bērni novērtē sevi ar vienu no Meteņa uzdāvinātajām pogām, paskaidro savu izvēli **Liieldienas**. Liieldienas svin pirms vasaras saulgriežiem pirmā pilnā Mēness svētdienā, pirmajā pavasara svētdienā pēc pilnmēness iestāšanās. Liieldienas ievada Klusā nedēļa ar Pūpolu svētdienu, Zaļo ceturtdienu, Lielo piektdienu, Kluso sestdienu. Nakts ar dienu šajā laikā ir vienādā garumā.

Arī šiem svētkiem gatavojas jau pirms svētkiem, veidojot grupas dekorus, apsveikumus vecākiem, olu turētājus, dziedējot zāli utt.

Pirmdienā pēc Pūpolsvētdienas skolotājas „noper” bērnus ar žagariem, vēlot veselību.

Tiek veiktas dažādas aktivitātes:

- mācās tautas dziesmas, ticējumus par Liieldienām, olām, zaķiem u.c.;
- bērni iet rotaļās, dzied dziesmas, piemēram: Spīdi nu, saulīte”, „Brāļi, brāļi, Liela diena”, „Bagātais un nabadziņš”, „Ķert dzērves bērnus”, „Rudā lapsa”, „Vārīt nēzdog’ biezputr’ u.c.;
- vizuālajās nodarbībās tiek zīmēts Liieldienu zaķis, veidotas kolāžas par svētkiem, gatavoti apsveikumi utt.; (skat. 3.pielikumu ar turpinājumiem);
- notiek olu krāsošana, pēc tam slēpšana, ripināšana, jo olas ir Saules, jaunas dzīvības un pilnības simbols. Tiek ievēroti ticējumi par olu ēšanu;
- bērni no mājām atnes krāsotās olas un tiek rīkotas konkurss par skaistāko, krāsaināko, neparastāko olu;
- notiek ar Liieldienu svinēšana iestādes pagalmā ar dziedāšanu, rotaļām, ar Liieldienas zaķa ierašanos. Iestādes laukumos ir arī šūpoles, kuras izgrezno ar pūpoliem, lentītēm, bērni tiek izšūpoti, noskaidrojot, kāpēc Liieldienās jāšūpojas;
- olu meklēšana notiek arī pagalmā. Ja nevar atrast, palīdz mīklu atminējumi, piemēram: pelēks akmens kalniņā, ne kust, ne rūc (ola jāmeklē pie akmens).

Līgo svētki. Šie svētki netiek tik plaši atzīmēti, jo daļa bērnu un skolotājas jau ir vasaras atvaļinājumā. Par Jāņu būtību - dienu pirms Jāņiem sauc par Zāļu vai Līgo vakaru, kad istabā nes meijas, pušķo pagalmu. Tas ir īstais laiks puķu un zāļu lasīšanai un vainagu pīšanai. Jāņiem posās jau laikus - tika ravēti dārzi, mazgātas drēbes, postas istabas un klētis, pagalmi un ceļi, gatavota malka ugunskuram, plāuta zāle lopiem.

Aktivitātes, kurās iesaistās bērni un skolotājas:

- izpušķo grupas telpu un laukumu, kur tiks svinēti Jāņi. Bērni šajā dienā ierodas ar vainadziņiem un kroņiem;
- mūzikas skolotāja ir iemācījusi vairākas Līgo dziesmas, skolotājas iemācījušas tautas dziesmas. Visas Jāņu dziesmas sauc par līgotnēm. Jāņubērni aplīgo visu, kas gadās ceļā – mājas, saimniekus, lopus, kokus, dārzus utt. Dzied ļoti daudz dažādu tautas dziesmu - četrindru, bet arī garākas dziesmas „Ai, Jānīti, Dieva dēls”, „Līgojati, līgojati”, „Ozoliņi, ozoliņi” u.c. (Reizniece, 2006, 136);
- līgošana notiek iestādes pagalmā. Bērni, aplī sastājušies, dzied, runā tautas dziesmas, iet rotaļās, piemēram: „Jānīt's sēž ozolā”, „Pinu, pinu sietu” u.c. Pēc tam notiek cienāšanās, kuru palīdzējuši sarūpēt vecāki – Jāņu sieru, viss, kas ir apaļš (pīrādziņi, olas, apaļas maizītes u.c.).

Skolotājam pašam labi jāpārzina, jāmīl un jāciena mūsu tautas lielā bagātība - latviešu folklorā, jāpārzina gadskārtu daudzās svētku svinēšanas tradīcijas, jo tikai tad viņš šo mantojumu varēs nodot tālāk skolēniem. Diemžēl bērniem mūsdienās nav liels priekšstats par gadskārtu bagātīgajām tradīcijām, tāpēc jāskaidro pašu gadskārtu ciklu būtība, to nozīmi, jāskaidro daudzu vārdu nozīmi, jāskaidro ar pašām vienkāršākajām tradīcijām.

Protams, ka ar dažādiem gadskārtu paradumiem tiek runāts ne tikai iepriekš minētajos svētkos, bet arī ikdienā, kad pieminēta gan Pelnu diena, Sveču diena, Jurgī, Ūsiņi, Barikāžu aizstāvju atceres diena, Mātes diena u.c.

Viens no galvenajiem pasākumiem bērnu patriotiskajā audzināšanā **18.novembra svētki**.

Šos svētkus ievada nodarbības par Lāčplēša dienu, jo skolotāja iepazīstina bērnus ar teiku par Lāčplēsi, pārrunā to, veido jautājumus-atbildes. Skolotāja iepazīstina bērnus ar Lāčplēša ordeni, tā vēsturi. Apskata īstu ordeni, kurš pieder J. vectētiņam

Aktivitātes, kuras skolotājas organizē bērniem:

- bērni iepazīst teiku par Latvijas karogu;
- mācās nodziedāt himnu un tautas dziesmas par tēvzemi;
- tiek gatavoti Latvijas karodziņi grupas dekorēšanai;
- bērni pilda darba lapas par Latvijas kaimiņu valstīm, par karogu, par ģerboņiem, ļoti labi izmantojama „Latvijas ģerboņu grāmata”, lasa pilsētu nosaukumus utt.;
- bērni iepazīst Latvijas karti. Gatavo paši Latvijas karti, aizpildot kartes kontūru ar krāsaino plastilīnu (zilo- upes, zālo – zemiņas, brūno – kalni) vai ar krāsainiem plēstiem papīriņiem, vai ar kastāņiem u.c. materiāliem;

- mācās dzejoļus par Latviju, piemēram: O.Vācietis „Dzimtene”, „Tu esi”, M.Čaklais „Uz zemeslodes zem saules”, M.Cielēna „Baltais solījums” u.c.;
- skolotāja iepazīstina bērnus ar nelielu Latvijas, Rīgas vēsturi, teikas par Latvijas ievērojamākajām vietām, skatās attēlus;
- tiek gatavota bērnu darba izstāde „:Mana Latvija”” (skat. 4.pielikumu ar turpinājumiem);
- skolotāja rosina bērnus veidot stāstījumu no pieredzes par vietām Latvijā, kur bijis kopā ar vecākiem, kā skatījies salūtu vai iededzinājis svecītes 11.novembra krastmalā utt.;
- bērni mācās risināt vienkāršas krustvārdu mīklas par Latviju, piedalās konkursā „Vai pazīsti Latviju?”;
- vecāko grupu bērni sniedz koncertu jaunāko grupu bērniem.
- Pagājušajā gadā tika ielūgts ciemos A. tētis, kurš ir robežsargs. Viņš pastāstīja par robežsargu darbu, bērnudārza laukumā tika demonstrēti vairāku robežsargu suņu dresūras paraugdemonstrējumi;
- svētkos bija uzaicināts sagatavošanas grupas meitenes tētis, kurš ir zemessargs, ieradās zemessarga formā, pastāstīja, ko dara zemessargi, kas ir ierindas mācības, kā nodod zvērestu.. Bērniem bija jautājumi viņa, sevišķi jau zēniem, kuri gribēja zināt, kādam jābūt zemessargam. Tika uzdāvināti vairāki žurnāli „Tēvijas sargi”, kurus bērni pētīja ar lielu interesi. Skolotājas nolasīja arī dažus fragmentus par jaunsargu mācībām.

Šogad ciemojas A. tētis, kurš pastāstīs, kas ir zemessargi, ko viņi dara, kādiem jābūt zemessargiem, kurus pieņem zemessargu rindās, kas būtu jādara, lai varētu kļūt par zemessargu.

V.Ļūdēns atzinis, ka dzimtās valodas un tautas vēsture jāzina vispirms. Mums tā ir Kurzemes, Zemgales, Vidzemes, Latgales vēsture – tā ir Latvijas vēsture. Latvijas vēsture ir ļoti bagāta. (Bērziņa, Skrīvele, 2000).

Diemžēl pētījumi liecina, ka iedzīvotāji no valsts svētkiem sagaida ne tikai, lai tie kalpotu emocionāli piesātinātas sabiedrības kopības izjūtai un vienotas pilsoniskās identitātes veidošanai, kā arī patriotisma stiprināšanai, bet daļa iedzīvotāju no valsts svētkiem sagaida arī, lai tie vēl vairāk pildītu svētku dalībnieku izklaidēšanas uzdevumu (Zepa, 2008, 9). Darba autore uzskata, ka valsts svētkiem noteikti nav jābūt izklaidei, bet kaut kam nopietnam, svētam un svinīgam.

Tieši piederība sajūta valstij – sevis kā valsts daļas apzināšanās – ir viens no būtiskākajiem indivīda svētku svinēšanas motivācijas veidotājiem.

Mūsu PII **scenāriju 18.novembra svētkiem** (autores veidots). Tiek domāts par zāles dekorēšanu. Katru gadu dekorējums atšķiras:

- izveidota Latvijas karte no Lielvārdes jostām, bet Rīgu simbolizē sakta;
- no krāsainas dzijas veidota Latvijas un novadu kontūras, katrā novadā ielikti tautiskie cimdi un zeķes, prievītes (no vecvecāku pūra);
- Latvijas kontūras centrā ielikts dekors ar Latvijas ģerboni;
- šogad Latvijas kontūrā tiks ievietotas dažādas dzintara rotas (skolotāju un skolotāju palīdzību sarūpētas).

18.novembra svētku svinēšanā iesaistītas vecākā un sagatavošanas grupas. Bērni sasēdušies uz tautiskām segām, svētku tērpos ar sarkanbaltsarkanām lentītēm, meitenēm matos arī baltas un sarkanas lentas. Svētkus vada 2 skolotājas.

Svētku gaita

1.svētku vadītāja: Ģimenē mēs dažādos laikos svinam dzimšanas dienas sev, māmiņai, tētim un citiem ģimenes locekļiem, bet šajā tumšajā rudens laikā mēs visi svinam dzimšanas dienu Latvijai, tāpēc visapkārt kļūst gaiši un mīļi. Cik gadu jubileju mēs Latvijai svinam šogad? (97) Cilvēkam tas ir ļoti liels mūžs, bet mūsu valsts ir jauna.

2.svētku vadītāja: Kā mēs svinam dzimšanas dienas? (ar klišēri, torti, svecēm, dāvanām) Kā svinam dzimšanas dienu Latvijai? – ar bērnu koncertu, ar svecēm, ar salātu Daugavmalā. Kam lai vēlam laimes šajā dienā? Protams, visiem apkārtējiem – mammām, tētiem, māsām, brāļiem, vecvecākiem, kaimiņiem, paši sev un visi kopā – Latvijai.

Visi kopā nodziedāsim mūsu *Latvijas himnu* (dzied)

Bērns: (K.Skujenieka dzejolis „Maza, mana tēvu zeme”)

Maza mana tēvu zeme

Divu roku platumā,

Mīļa mana tēvu zeme

Divu roku siltumā.

Dziļa mana tēvu zeme

Visa mūzā garumā.

1.svētku vadītāja: Kas katram ir Dzimtene, vienam tā ir cīruļdziesma pavasarī, otram – ziedoša pļava, trešajam – straujā Gauja vai skaistā Rīga.

Skandziesma „Kas ir mana Dzimtene?”, bērni izpilda zvanu solo.

Bērns: Uz zemeslodes dzīvo daudz un dažādas tautas, bet Latvija ir vienīgā zeme, kur skan latviešu valoda, kur dzīvojam mēs – latvieši.

2 bērni (M.Čaklā dzejolis „Uz zemeslodes”)

Uz zemeslodes, zem saules,
Mūs trīsarpus miljardu. Tajos
latviešu pusotra miljona tikai. Tas ir kā
pusotra piliena jūrā.
Kāda var būt pusotra piliena dziesma par sauli?

Un tomēr-
Ir tāda zeme – Latvija,
Uz zemeslodes, zem saules,
Ir tāda tauta – latvieši,
Uz zemeslodes, zem saules,
Ir tautai dziesma par sauli?
Lec saulīte rītā agri,
Noej vēlu vakarā.
No rītiņa sildīdama,
Vakarā žēlodama.

Skan dziesma: „Kopā, kopā, kaimiņu bērni, iesim visi svētkus svinēt” (pavadījums ar mūzikas instrumentiem) Sagatavošanas grupas bērni saliek māla vāzē pašgatavotos Latvijas karodziņus, bet vecākas grupas bērni otrā vāzē – pašgatavotos ziediņus, kuru vidū ir sarkanbalti sarkani)

Bērni: - Tā ir mūsu dāvana Latvijai.

Bērns (O.Vācieša dzejolis „Tu esi”):

Šo pašu svētāko
Tu neaizmirsti:
Vai celies debesīs
Vai jūras dzīlēs nirsti,
Vai draugu pulkā
Dali savu prieku,
Vai viens pats satiecies
Ar pretinieku –
Tu esi
Latvija!

2.svētku vadītāja: Latviešiem ir arī skaistas tautas dejas. Vecākā grupa dejas „Līkumu danci”, bet deju ar tautiskajām jostām deju sagatavošanas grupas bērni.

1.svētku vadītāja: Mums mūsu zeme ir visskaistākā, un, lai kur mēs ietu vai brauktu, mūsu zemes spēks velk mūs atpakaļ uz mājām

Bērni:

Cik pasaule šī skaista,

Šīs pļavas, upes un mežs
Un smilgu iesārtās skaras,
Ko iešūpo vakara vējš.

Cik pasaule šī skaista,

zum bites un kameņu dūc,
Un liekas, ka sidraba birzī
Par mums kāds ik vakaru lūdz.

Tu skaties kā brīnumā visā,

Kas apkārt tev uzplaukst un zied.
Ir skaista saule, kad uzaust
Un skaista ir saule, kad riet.

Cik pasaule šī ir skaista

Ar kadiķiem, liepām un ošiem,
Ar ievām un vilkābelēm,
Ar ozoliem negaisā drošiem.

Un Zemes māte mums smaida

Un Laima likteni liek,
Lai katram ir sava gaita,
Lai katram pa laimītei tiek.

Sagatavošanas grupa *dzied dziesmu „Līgo saule, līgo bite”*

Bērni: (fonā skan klusa dziesma)

Virš galvas mūžīgs Piena ceļš

Un mūžīgs ceļš zem kājām.

Tas ved uz Zemi Laimīgo,

Un izrādās – uz mājām.

Kur zaļa zāle, tumša nakts,

Kur migla rokām maigām,

Kur laimesbērnus meklējot,

Ik dienas Laima staigā.

Zvaigznēm pilnum pilna debess,

Mājām pilna zeme kluss.

Un starp zvaigznēm,

Un starp mājām

Mūsu māja gaida mūs.

1.svētku vadītāja: - Un svētku nobeigumā dāvināsim Latvijai skaistu dziesmu@
Dziesma „Skaista, skaista tēvu zeme” (dzied vecākā un sagatavošanas grupa).

Bērni dodas grupā uz svētku mielastu.

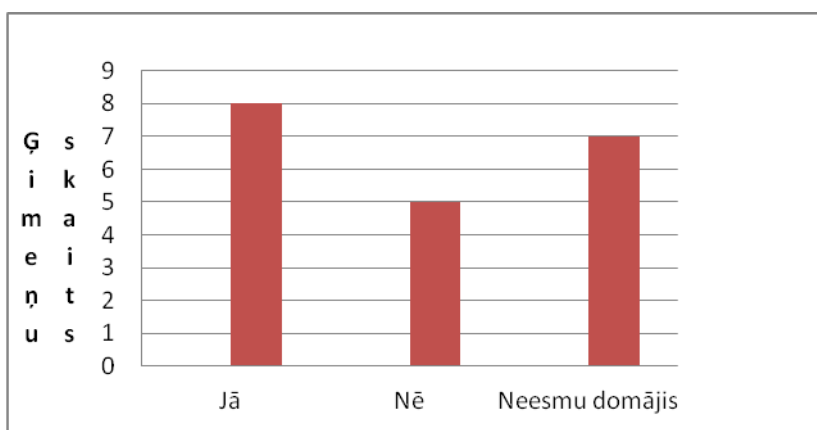
Šādi tiek atzīmēti svētki šajā mācību gadā. Bērni ir svinīgi noskaņoti, smaidīgi, darbojas ar prieku, bet atbildīgi. Ir jūtams, ka viņi izprot šo svētku nopietnumu un svinīgumu.

Tātad ir ļoti daudz iespēju iepazīstināt bērnus ar gadskārtu tradīcijām, ar mūsu valsts svētku svinēšanas tradīcijām. Visas šīs aktivitātes rosināmas pozitīvā atmosfērā, ieinteresētības un labestības gaisotnē.

4.2. Vecāku domas par bērnu patriotisko audzināšanu

Pētījumam tika izstrādāta anketa bērnu vecākiem ar septiņiem jautājumiem (skat. 5.pielikumu). Anketas aizpildīja 20 ģimenes.

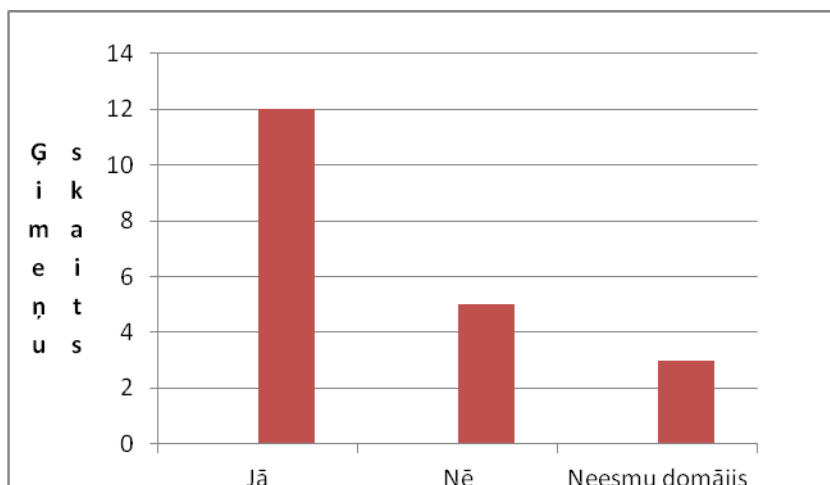
1.jautājums bija par to, vai patriotisma un piederības izjūta valstij, novadam un pilsētai Jums liekas personīgi nozīmīga (skat. 4.1.att.)

4. 1.attēls. Ģimeņu domas par patriotisma un piederības izjūtu valstij, novadam un pilsētai nozīmīgumu

Diemžēl tikai astoņas ģimenes atzīst, ka patriotisma jūtas viņas uzskata par nozīmīgām. Piecas ģimenes tās neuzskata par nozīmīgām, dažās anketās pat piebilsts, ka ģimenes domā par izbraukšanu no Latvijas, jo nejūt šo patriotismu mūsu deputātos un ministros, kuri maz domā par savas valsts pilsoņiem, bet vairāk par savu labklājību, par Eiropas Savienību utt. Septiņas ģimenes atzīst, ka nav par šo jautājumu domājušas.

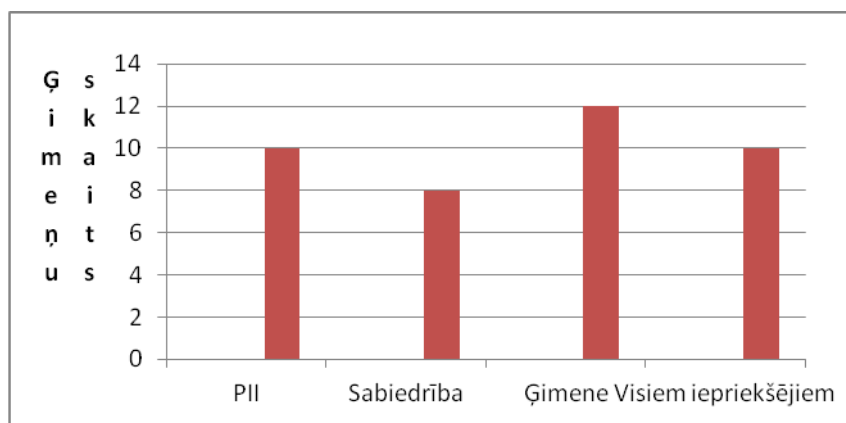
2. jautājums bija par to, vai vecākiem ir svarīgi, lai jūsu bērņā veidotos piederības izjūta pilsētai, valstij (skat. 4.2.att.).

4. 4.2.attēls. Ģimeņu atzinumi par bērna piederības izjūtas pilsētai, valstij veidošanu

Šajā jautājumā vecāku atbildes samērā stipri atšķiras no atbildēm uz 1.jautājumu. 12 ģimenes atzīst, ka bērnos tomēr ir jāveido piederības izjūtas savai valstij. Varbūt vecāki uzskata, ja pašiem nav pilnībā veidojusies šī izjūta, tad to vajadzētu veidot savos bērnos. Piecas ģimenes uzskata, ka to nevajag, jo esam Eiropas Savienībā, esam viena liela ģimene. Trīs ģimenes neesot par šo jautājumu domājušas. Darba autore uzskata, ka šie rezultāti nav iepriecinoši.

3.jautājums bija par, kam ir jāveic patriotiskā audzināšana un jāveido piederības izjūta (skat. 4 3.att.).

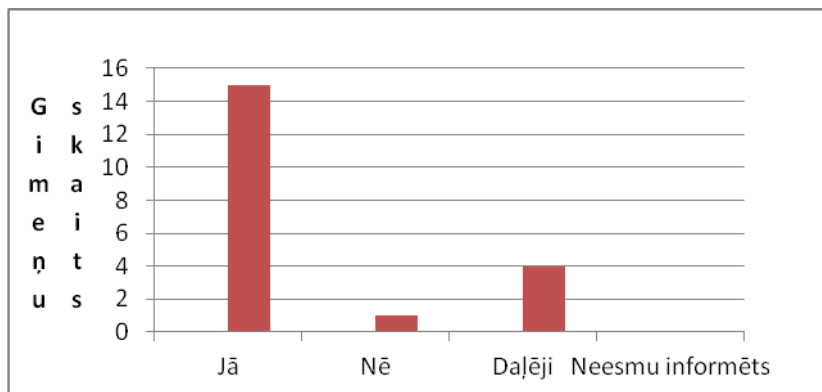

4.3.attēls. Ģimeņu domas par instancēm, kurām jāveic bērnu patriotiskā audzināšana

Vairākas ģimenes ir devušas vairākas atbildes. Nedaudz vairāk kā puse ģimeņu uzskata, ka audzināt bērnos piederības izjūtu un patriotismu ir ģimenes uzdevums. Desmit ģimenes uzskata, ka tas ir arī pirmsskolas izglītības iestāžu uzdevums, un desmit ģimenes atbild, ka visas minētās instances atbild par šo problēmu. Astoņas ģimenes ir minējušas sabiedrības atbildību. Darba autore uzskata, ka tomēr vislielākā atbildība jāuzņemas ģimenēm, pēc tam tās jānostiprina un jāveicina PII. Diemžēl mūsdienu sabiedrība nereti nespēj būt šo patriotisko jūtu audzinātāja, jo masu mēdijos izskan

informācija par aizbraucējiem no valsts, redzam narkomānijas, alkoholisma lietotājus, geju parādes, vides postīšanu u.c. negatīvas parādības, kuras gan nespēj būt paraugs piederības jūtu sekmēšanai.

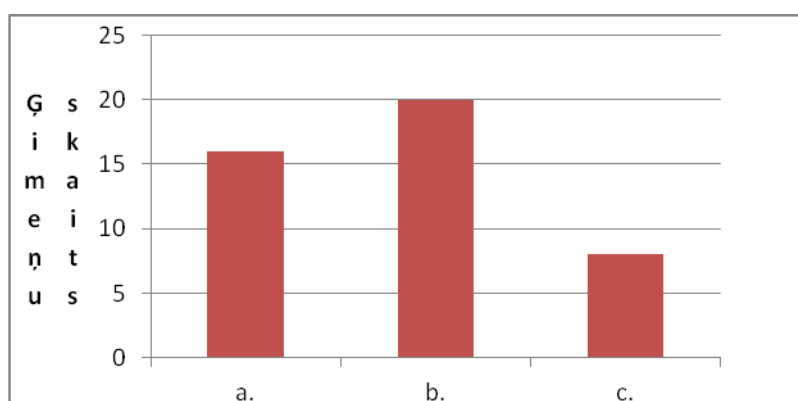
Nākamajā jautājumā ģimenes atbildēja par to, vai PII pedagoģiskajā procesā pietiekami tiek veikta patriotiskā audzināšana (skat. 4.4.att.).

4.4.attēls. Ģimeņu domas par patriotiskās audzināšanas kvalitāti PII

Analizējot atbildes, var secināt, ka lielākā daļa ģimeņu (15) atzīst, ka patriotiskā audzināšana PII ir labā līmenī. Nebija nevienas ģimenes, kas par šiem jautājumiem nebūtu informētas. Viena ģimene atbildējusi, ka šī audzināšana nav pietiekamā līmenī, bet četras – ka šie audzināšanas uzdevumi tiek pildīti daļēji.

5.jautājumā bija jāatbild, kādā veidā visefektīvāk bērniem var veicināt piederības izjūtu pilsētai, valsti. Iespējamie atbilžu varianti bija: a) vecāku un vecvecāku piederības izjūtas pozitīvs piemērs; b) svinīgie pasākumi, nacionāli-patriotisko svētku atzīmēšana PII; c) piedalīšanās sabiedriskos pasākumos, kuri veicina patriotismu un piederības izjūtu (skat. 4. 5.att.).

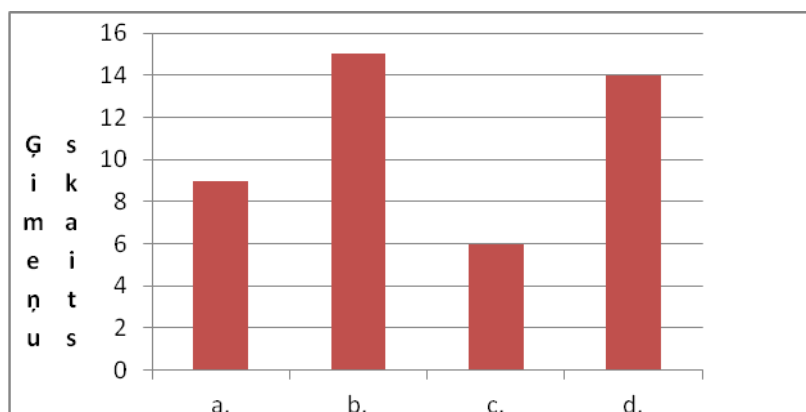

4.5.attēls. Ģimeņu domas par visefektīvākajām metodēm piederības izjūtas valstij veicināšanai

Visas ģimenes uzskata, ka šo bērnu piederības izjūtu valstij, pilsētai vislabāk veicina svinīgie pasākumi, nacionāli-patriotisko svētku atzīmēšana PII. 16 ģimenes atzīst, ka tomēr svarīgs ir vecāku un vecvecāku piederības izjūtas pozitīvs piemērs. Astoņas ģimenes uzskata, ka tomēr liela nozīme ir piedalīšanās sabiedriskos pasākumos,

kuri veicina patriotismu un piederības izjūtu. Darba autore secina, ka vecāku sapulcēs būtu jārunā par to, ka tomēr vislielākā nozīme ir vispirms jau ģimenes paraugam, atbildībai, ieinteresētībai.

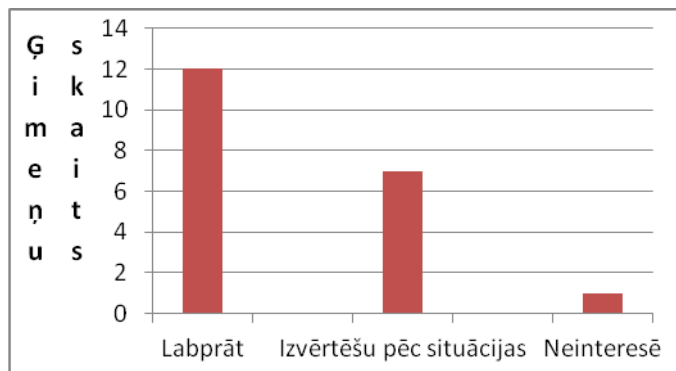
6.jautājums bija par pasākumiem ārpus PII, kuri varētu veicināt patriotismu un piederības izjūtu (skat.4. 6.att.). Atbilžu varianti bija: a) pilsētas svētki; b) tematiskas ekskursijas un pārgājieni (apceļot savu pilsētu un novadu, iepazīt dabas objektus); c) pilsētas un novada kultūrvēsturisko objektu iepazīšana un izzināšana bibliotēka, muzeji, pieminekļi); d) visi iepriekš minētie.

4.6.attēls. Ģimeņu domas par patriotisma izjūtu veicinošiem pasākumiem ārpus PII

Vairākas ģimenes ir atzīmējušas vairākus atbilžu variantus. Visvairāk ģimeņu atzīst, ka patriotisma izjūtas veicina tematiskas ekskursijas un pārgājieni, un visi minētie pasākumi kopumā. Ir dažu vecāku piebildes, ka nevajadzētu bērnus vest uz Turciju u.c. ārvalstīm, bet apceļot un iepazīt tieši savu Latviju, kurā ir tik daudz skaistu un pasakainu vietu. Deviņas ģimenes uzskata, ka piederību savai valstij un pilsētai sekmē arī pilsētu svētki. Tas gan nav skaidrs, kāpēc tik maz ģimeņu minējuši šo faktoru, droši vien tāpēc, ka neapmeklē pilsētu svētkus. Tikai astoņas ģimenes min pilsētas un novada kultūrvēsturisko objektu iepazīšanu un izzināšanu - bibliotēkas, muzejus, pieminekļus. Tas ļauj secināt, ka vecāki savas aizņemtības, noguruma vai varbūt negribēšanas dēļ neapmeklē šos objektus, tātad arī bērniem tie nav pazīstami.

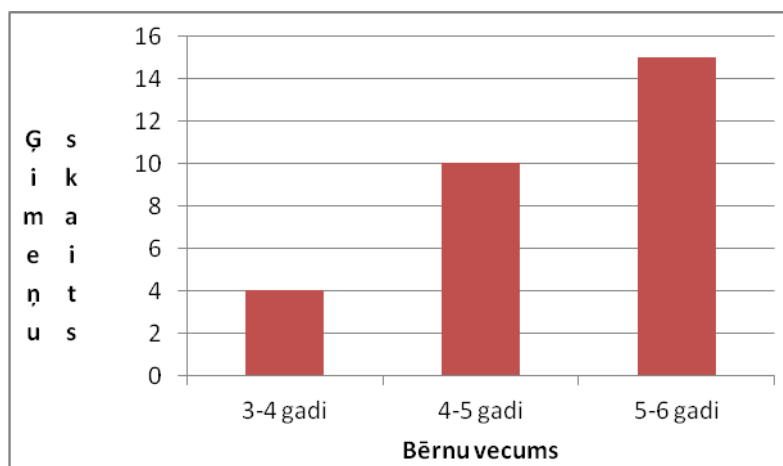
7.jautājums bija par to, vai vecāki ir gatavi piedalīties PII organizētajos patriotiskās audzināšanas pasākumos (skat.4.7.att.).

4. 7.attēls. Ģimeņu atzinumi par savu gatavību piedalīties PII organizētajos patriotiskās audzināšanas pasākumos

Kā liecina vecāku atbildes, tad 12 ģimenes labprāt atbalstītu un piedalītos visos organizētajos pasākumos, bet septiņas ģimenes izvērtētu situāciju – vai ir laiks ierasties, vai atbalsta konkrēto pasākumu utt. Tikai viena ģimene atzīst, ka viņus tas neinteresē. Anketas tika pildītas anonīmi, bet vecākajā grupā ir viena ģimene, kurai tiešām nekad nekas neinteresē, tikai vecvecāki reizēm painteresējas, kā bērnam veicas, tad droši vien tā ir šīs ģimenes anketa.

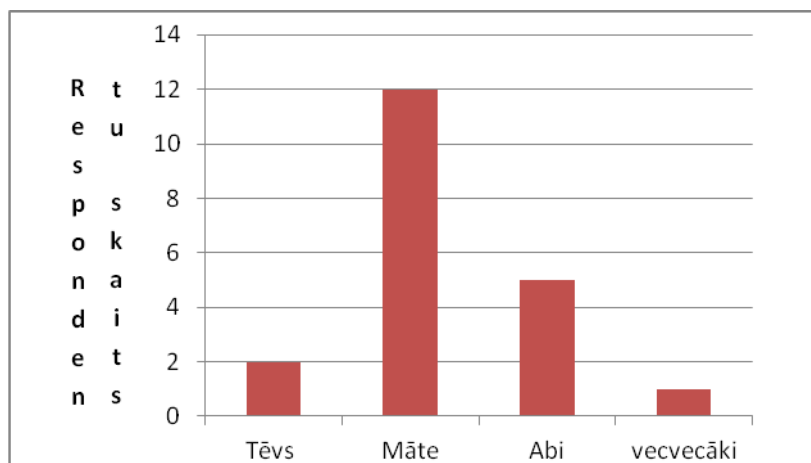
Vecāki sniedza ziņas arī par savu bērnu vecumu (skat. 4.8.att.)

4.8.attēls. Aptaujāto ģimeņu bērnu vecums

Tā kā vairums anketu tika dotas tieši vecāko grupu bērnu ģimenēm, tad vairums bērnu ir vecumā no 5-6 gadu, bet dažās ģimenēs ir vairāki bērni, tādēļ vecāki minējuši visus bērnus ģimenē. Tieši vecākajās grupās patriotiskā audzināšana notiek pastiprinātāk nekā jaunākajās grupās.

Ģimenēm tika lūgts atzīmēt arī to, kas konkrēti aiz anketas – tēvs, māte, abi vai cits (skat. 4. 9.att.)

4.9.attēls. Anketu aizpildītāji

Kā redzams, tad vairāk nekā pusi anketu aizpildījušas mātes, tikai divas – tēvi. Tikai piecās ģimenēs anketu pildījuši abi vecāki kopā. Protams, gribētos, lai šis skaitlis būtu lielāks. Vienā ģimenē anketu pildīja vecmāmiņa, jo vecākiem bērna problēmas, kā darba autore minēja jau iepriekš, neinteresē.

Apkopojot vecāku atbildes, var secināt, ka:

- **vairāk nekā puse aptaujāto vecāku atzīst patriotiskās audzināšanas nozīmīgumu, atbalsta PII rīkotos pasākumus;**
- **tikai nedaudz vairāk nekā puse ģimeņu atzīst, ka svarīgākie patriotisko izjūtu audzinātāji ir ģimene, pārējie vairāk atbildības gaida no PII, sabiedrības;**
- **visas ģimenes uzskata, ka bērnu piederības izjūtu valstij, pilsētai vislabāk veicina svinīgie pasākumi, nacionāli-patriotisko svētku atzīmēšana PII;**
- **visvairāk ģimeņu atzīst, ka patriotisma izjūtas ārpus PII veicina tematiskas ekskursijas un pārgājieni, un visi minētie pasākumi kopumā;**
- **lielākā daļa ģimeņu labprāt atbalstītu un piedalītos visos organizētajos pasākumos, bet septiņas ģimenes izvērtētu situāciju – vai ir laiks ierasties, vai atbalsta konkrēto pasākumu utt.**

NOBEIGUMS

Iepazīstoties ar pedagoģiski-psiholoģisko literatūru, noskaidroti interesanti fakti par patriotisma audzināšanas problēmām iepriekšējos gadsimtos, jo arī tad skolotāju prātus nodarbināja šī problēma. Par nacionālo pašapziņu, patriotismu runāja jau jaunlatvieši, kuri par savu galveno uzdevumu uzskatīja darbošanos tautas izglītošanā, kas ļautu latviešiem no zemnieku kārtas kļūt par līdzvērtīgu valsts iedzīvotāju daļu

Tika iepazītas idejas par patriotisma audzināšanu Latvijas pirmās neatkarības laikā, kad darbojās J.Greste, K.Dēķens, A.Birkerts u.c., kuri uzskatīja, ka tikai tā tauta var pastāvēt, kas glabā sevī patriotismu.

Mūsdienās patriotisko audzināšanu sekmē tādas organizācijas kā mazpulki, skauti, gaidas, kuri rūpējas par latviskumu un valstisko pašapziņu. Pilsoniskās kultūras vērtību izpratne un apguve pašlaik ir aktuāls jautājums visās Austrumeiropas valstīs. Pētījuma gaitā iepazīta informācija par UNESCO, Sorosa fonda, Ministru kabineta nostādņēm, VISC izstrādātajām programmām, pamatnostādņēm pilsoniskajā un patriotiskajā audzināšanā.

Identitātes veidošanos ietekmējošie faktori ir ģimenes kultūrvide, tuvākās apkārtnes vide, skolas un pirmsskolas iestādes kultūrvide un Latvijas sabiedriski politiskā un dabas vide.

Pētījums atklāj darba saturu PII, kurš saistīts tieši ar bērnu tautiskās pašapziņas attīstību, gatavojoties un piedaloties dažādos gadskārtu svētkos – Miķeļos, Mārtiņos, Ziemassvētkos, Meteņos, Lieldienās, Līgo svētkos. Ir izstrādāts plāns, kā svinēt 18.novembra svētkus, kuri ir paši svarīgākie patriotisma jūtu audzināšanā. Protamu, bērnu nacionālo pašapziņas un pilsoniskā audzināšana jāveic ne tikai svētkos, bet arī ikdienā.

Vecāku anketēšana liecināja, ka vairāk nekā puse aptaujāto vecāku atzīst patriotiskās audzināšanas nozīmīgumu, ka svarīgākie patriotisko izjūtu audzinātāji ir ģimene, bet vairākas ģimenes atbildības uzliek PII, sabiedrībai. Patīkama bija informācija, ka lielākā daļa ģimeņu labprāt atbalstītu un piedalītos visos PII organizētajos pasākumos

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

1. **Bakisa, A., Romēns, K.** *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem*. Rīga: Alberts XII, 1997. 192 lpp.
2. **Baltušīte, R.** *Skolotāja loma mācīšanās motivācijā*. Rīga: Raka, 2006. 231 lpp.
3. **Bērziņa, I., Skrīvele, K.** *Mana Latvija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 48 lpp.
4. **Gailuma, S.** Mazbērna adaptācijas īpatnības pirmsskolas izglītības iestādes rotaļu grupā. *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības solī, 2002. 84.- 113.lpp.
5. **Golubina, V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības solī, 2007. 308 lpp.
6. **Dirba, M.** *Latvijas identitāte: pedagoģiskais aspekts*. Rīga: Raka, 2003.137 lpp.
7. **Grīns M., Grīna M.** *Latviešu gads, gadskārta un godi*. Rīga: Everest, 1992. 452 lpp.
8. **Gromska, S.** *Pilsoniskā audzināšana*. Rīga: Raka, 2012. 60 lpp.
9. *Personības pašizjūta un identitāte*. Rīga: Mācību apgāds NT. 1998. 203 lpp.
10. **Karpova, Ā.** *Personības teorijas un to rādītāji*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1980. 222 lpp.
11. **Kārkle, A.** Annas Kārkles pedagoģiskā pieredze. Miķeļi.. *Tradicionālā kultūra bērniem*. Rīga: Raka, 2008. 108.-161.lpp.
12. **Kondrovska, A.** Skolotājs psiholoģiskajā saskarsmē. *Skolotājs, 1999*. Nr.2(14), 24.- 25.lpp.
13. **Kramiņš, E.** Izglītība kā nacionālā bagātība. *Audzinātājs, 2012*. Nr. 5, 7-13.lpp.
14. **Ļāščenko A., Druzika L.** *Humānas un efektīvas skolas veidošana*. Rīga: Raka, 2004. 195 lpp
15. **Lieģeniece, D.** *Bērns pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne, 1992. 135 lpp.
16. **Likova, T.** *Bērņa audzināšana*. Rīga: Avots, 2000. 523 lpp.
17. **Lopatina, A.** *Matemātisko priekšstatu veidošana*. Rīga: Pētergailis, 2006. 68 lpp.
18. **Maļicka, J.** *Piederības izjūta un mācību motivācija*. Rīga: Raka, 2004. 129 lpp.
19. **Mellēna, M., Spičs, E., Muktupāvels V., Irbe I.** *Gadskārtu grāmata*. Rīga: Madris, 2004. 496 lpp.
20. *Mēs. Svētki. Valsts*. Red. B.Zepa. Rīga: Baltic Institute of Socila Sciences, 2008, 172 lpp.
21. *Miķeļi*. Sast. G.Lejniece Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 22 lpp.

22. **Muktupāvels, V.** *Dindaru, dandaru*. Rīga: Avots, 1989. 6.-11.lpp.
23. **Oļenkins, S.** Tradicionālā kultūra – mūsdienu kultūra. *Tradicionāla kultūra bērniem*. Rīga: Raka, 2008. 328 lpp.
24. **Pavlovs, O.** Latvija tevī un pasaulē. Rīga: 2000. 72 lpp.
25. *Pedagoģiskā doma Latvijā līdz 1890.gadam*. Rīga: Zvaigzne, 1991. 232 lpp.
26. *Pedagoģiskā doma Latvijā no 1890.g. līdz 1940.g.* Rīga: Zvaigzne, 1994. 237 lpp.
27. *Pedagoģiskā doma Latvijā no 1940.gada līdz mūsu dienām*. Rīga: Puse Plus, 1998. 245 lpp.
28. *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma*. atb. A. Miesniece. Rīga: VISC, 2012. 44 lpp.
29. **Priede, L.** Daba kā pirmsskolas vecuma bērnu estētiskās attieksmes veidotāja *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2000. 63.- 69.lpp.
30. **Purmale, R.** Bērnu savstarpējās attiecības jauktā vecuma grupā. *Skolotājs*, 2002. Nr. 4(34), 57.-62.lpp.
31. **Puškarevs, I., Golubeva, A.** *Bērna attīstība*. Lielvārde: Lielvārds, 1999. 119 lpp.
32. **Rancāne, A.** *Maskas un maskošānās Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2009. 263 lpp.
33. **Reizniece, I.** *Rokasgrāmata folkloras mācīšanā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 144 lpp.
34. Siliņa-Jasjukeviča, G. Kultūras apguve pirmsskolā. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā. Sast. A.Špona. Rīga: Raka, 2015, 61.-78.lpp.
35. **Students, J.A.** *Vispārīgā paidagoģija. I daļa*. Rīga: Raka, 1998. 301 lpp.
36. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 158 lpp.
37. *Svinēsim valsts svētkus! Metodiskais līdzeklis*. Rīga: Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2009. 26 lpp.
38. **Špona, A.** *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka, 2006. 211 lpp.
39. *Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015.gadam*. Rīga: LK Kultūras ministrija, 2006. 104 lpp.
40. **Valtneris, A.** *Bērnu un pusaudžu fizioloģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001. 160 lpp.
41. **Vikofs, Dž., Anela, B.** *Disciplīna bez uz kļiedzieniem un pļaukām*. Aizkraukle.: Krauklītis, 1998. 146 lpp.
42. **Zelmenis, V.** *Pedagoģijas pamati*. Rīga: Raka, 2000. 291 lpp.
43. **Žogota, I.** Ingūnas Žogota pedagoģiskā pieredze. *Tradicionālā kultūra bērniem*. Rīga: Raka, 2008. 235.-282.lpp.

44. **Žukovs, L.** *Ievads pedagogijā*. Rīga, Raka, 1997. 233 lpp.
45. **Амонашвили, Ш.А.** *Размышления о гуманной педагогике*. Москва: Издательство Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 496 с.
46. Latvijas Mazpulki. Vēsture.
Pieejams: www.mazpulki.lv. [skat. 2015.gada 21.04.]
47. **Maršone, S.** *Pilsoniskās un patriotiskās audzināšanas integrēšana pedagogiskajā procesā. Svinēsim valsts svētkus!* Metodiskais līdzeklis.2009. skat. 2015.14.09.]
Pieejams: http://visc.gov.lv/audzinasa/metmat/audz_vjic_rik56.pdf
48. **Tūna, A.** Pilsoniskā izglītība un pilsoniskā audzināšana: zināšanu, prasmju un attieksmju veidošana aktīvai darbībai un līdzdalībai.2007.10 [skat.05.09.2015.]
Pieejams : www.iac.edu.lv/istenotie.../pilsoniska-izglitiba-un-pilsoniska-audzinasnai/
40. **Indriksone, S.** Kā bērnu audzināt par patriotu? 12.11.2010
Pieejams : www.mammamunteti.lv/articles/.../ka-bernu-audzinat-par-patriotu/
[skat. 09.10.2015]
41. **Pētersone, K.** Runa konferencē "Veidojot pilsonisko kultūru Centrālās un Austrumeiropas valstīs". 2001.19.11.
Pieejams: <http://providus.lv/article/pilsoniskas-kulturas-vertibas> [skat. 09.09.2015]
42. **Poriņš, A.** Patriotiskā audzināšana klases un m`jturības un audzināšanas stundās.
Pieejams: http://www.grobinapsk.lv/dati/Met_darbs2.pdf [skat. 09.10.2015.]
43. Valsts Kultūrkapitāla fonda atbalstīts Rīgas Centrālās bibliotēkas projekts „Ziemeļblāzmas arhitektūras kompleksa vēstures materiālu un kultūras darbinieku foto galerija” digitalizācija (1928.-1940.) [skat. 29.10.2015]
Pieejams:http://www.rcb.lv/archive//files/Databases/Ziemeļblazma/Ziemeļblazmas_gids_1928_1940.pdf [skat. 28.10.2015]
44. Vērtībizglītība. [skat.09.09.2015]

Pieejams : http://www.grobinapsk.lv/dati/Met_darbs2.pdf HTML versija.

PIELIKUMI

Miķeļdienas izstādes eksponāti

Bērnu darbu un dekori Ziemassvētkiem

Bērnu darbi un dekori Lieldienām

3.pielikuma turpinājums

Latvija bērnu darbos

4.pielikuma turpinājums

4.pielikuma turpinājums

Vecrīga

4.pielikuma turpinājums

Anketa vecākiem

Labdien, cienījamie vecāki!

Es esmu Anita Kalnmaile, un sava kvalifikācijas darba ietvaros veicu pētījumu. „Pirmsskolas vecuma bērnu patriotiskā audzināšana vēsturiskajā pieredzē un mūsdienās”. Vēlos uzzināt Jūsu viedokli. Jau iepriekš pateicos Jums par sniegtajām atbildēm.

1. Vai patriotisma un piederības izjūta valstij, novadam un pilsētai Jums liekas personīgi nozīmīga?
 - Jā, noteikti
 - Nē, man tas ir mazsvarīgi
 - Neesmu par to domājis/usi
2. Vai Jums ir svarīgi, lai jūsu bērnā veidotos piederības izjūta pilsētai, valstij?
 - Ja
 - Nē
 - Neesmu par to domājis/usi
3. Kam, Jūsaprāt, ir jāveic patriotiskā audzināšana un jāveido piederības izjūta?
 - Pirmsskolas izglītības iestādei
 - Sabiedrībai
 - Ģimenei
 - Visiem iepriekš minētajiem
4. Vai PII pedagoģiskajā procesā, pietiekami tiek veikta patriotiskā audzināšana?
 - Jā
 - Nē
 - Daļēji
 - Neesmu par to informēts
5. Kādā veidā visefektīvāk bērniem var veicināt piederības izjūtu pilsētai, valstij?
 - Vecāku un vecvecāku piederības izjūtas pozitīvs piemērs
 - Svinīgie pasākumi, nacionāli-patriotisko svētku atzīmēšana PII
 - Piedalīšanās sabiedrisko pasākumos, kuri veicina patriotismu un piederības izjūtu
6. Kādi pasākumi ārpus PII veicina patriotismu un piederības izjūtu?

- Pilsētas svētki
- Tematiskas ekskursijas un pārgājieni (apceļot savu pilsētu un novadu, iepazīt dabas objektus)
- Pilsētas un novada kultūrvēsturisko objektu iepazīšana un izzināšana (bibliotēka, muzeji, pieminekļi)
- Visi iepriekš minētie

7. Vai Jūs esat gatavi piedalīties PII organizētajos patriotiskās audzināšanas pasākumos

- Jā, labprāt
- Izvērtēšu pēc situācijas
- Mani tas neinteresē

Jūsu bērna vecums

3-4 gadi

4-5 gadi

5-6 gadi

Jūs esat :

Tēvs

Māte

Cits

PALDIES PAR ATSAUCĪBU!

Anitas Kalnmales darbs „Pirmsskolas vecuma bērnu patriotiskā audzināšana vēsturiskajā pieredzē un mūsdienās” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors:

Anita Kalnmane _____
paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: akad. grāds, ieņemamais amats **Vārds**

Uzvārds _____

paraksts un datums

..... darbs aizstāvēts komisijas sēdē

____.____.2013. prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre: _____
paraksts un datums